

Գարեգին Ս Վեհափառ Հայրապետի հուղարկավորության արարողությունը տեղի կունենա հինգշաբթի՝ հուլիսի 8-ին, ժ. 10.00-ին, Ս. Պատարագի մատուցմամբ, վերջին օծման եւ քաղման արարողություններով:

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԷԶԵՐԸ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՄ

Կաթողիկոսական
ընկերությունից
հեղինակ
ապրիլի 4,
1995 թ.

Օրինություն
սրբալույս
մեղանի,
սեպտեմբերի 8,
1996 թ.

Անկախ Հայաստանում առաջին եպիսկոպոսական
շնորհադրությունը, հունիսի 15, 1997 թ.

Գևորգյան հոգևոր ճանապարհի վերաբացումը,
սեպտեմբերի 18, 1997 թ.

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ (ԿՅԱՆՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ)

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն
Հայոց կաթողիկոսը (ավագանի ան-
վաստ Նշան Մարգարե) ծնվել է 1932
թ. օգոստոսի 27-ին Քնասպուր (Սի-
րիա)։ Նախնական կրթությունն ստա-
ցել է հայրենի գյուղի Ուսումնափր-
ցիկ վարժարանում, որից հետո
նստմանաբար շարունակել է Մե-
ծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսության
դպրվանքում (1946 թ.)։ Այստեղ էլ
1949 թ. մայիսի 29-ին ծնունդով է
ստրկավազ։ 1952 թ. ավարտել է Ուս-
մանաբար դպրվանքի ընթացի-
րանի քառերորդ դասարանը։

1952 թ. սեպտեմբերի 28-ին, ծնն-
դով լույս աշխարհ է եկել, ի հիշա-
տակ նորըգ վախճանյալ Գարեգին Ա
Հովսեփյանց կաթողիկոս (Մեծի Տա-
նն Կիլիկիոյ կաթողիկոսություն), վերա-
կոչվում է Գարեգին արքային և դա-
նում Կիլիկիոյ միաբանության ուխտի
անդամ։ Պաշտպանվելով վարդապե-
տ «Հայաստան» Հայաստանի
հայրենիքի սատուածարանում
ընդհանուր ընդհանուր դասընթացի
ընթացում, 1955 թ. հունիսի 5-ին ստանում
է վարդապետական աստիճանը։ Նույն
թվականին պաշտոնավարում է դարե-
վանքում որպես ուսուցիչ և վերապե-
տ։ Որոշ ժամանակ անց (1956 թ.)
ստանձնում է դպրվանքի տեսուչի
պաշտոնը։

1957-1959 թթ. Գարեգին վարդապե-
տն ուսումնառությունը շարունակում է
Օրսիսիոյ համալսարանում, որտեղ
հետևում է աստվածաբանական բար-
ձրագույն ուսման և ստանում է գրա-
նություն ընդհանուր աստիճանի
«Բարեկեցիկ ժողովրդի և Հայ Եկեղե-
ցին» խորագրով կողմ աշխատա-
նությունը (1965 թ. հրատարակվել է
Լոնդոնի Տ. Փ. Կ. հրատարակչա-
տան կողմից, վերադասարանվել է
Նյու Յորքում 1976 թ.)։

1960 թ. Օրսիսիոյ ավարտելուց հե-
տո Գարեգին վարդապետը կրկին
ստանձնում է դպրվանքի տեսուչի
պաշտոնը։

Նույն շրջանում Գարեգին վարդա-
պետը գործում մասնակցություն է ու-
նենում միջկեղծեցական մի շարք հա-
մագումների ու ժողովների որպես
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսու-
թյան ներկայացուցիչ։ Խորհրդի Ա կաթ-
ողիկոս ընտրությունից հետո (1963 թ.
մայիսի 5) Գարեգին վարդապետը
կարևոր դեր է կատարում ընդհանուր
կաթողիկոսի պաշտոնական այցելու-
թյան ընթացքում։ Միաժամանակ մասնակցում է Ե-Հ
միջկեղծեցական կարևոր համաժո-
ղովների։

Կաթողիկոսի կարգավիճակով մասնա-
կցում է Վատիկանի երկրորդ ժողովի
ներքին հաշտության հիմնադրում (1963-
1965 թթ.) և Ազգային եկեղեցու Լա-
նդի համաժողովին (1968 թ.)։ Նշա-
նական է նաև դերը Արևելյան
արևելյան ուղղափառ դավանակից
քրդ Եկեղեցիների հոգևոր առաջ-
նորդների համագործակցության կազմ-
ակցման գործում։

Այս շրջանում աստվածաբանու-
թյան, գրականության, պատմության
և մշակույթի բնագավառում դասակար-
գվել է ՀԽՍՀ Գործիչ Հայրության երկրոր-
դական վարժարանում, Բեյրութի
«Համագաղափար» Նշան Փառաբան-
չանության, Beirut College for
Women-ում և Բեյրութի Ամերիկյան
համալսարանում դասավորություննե-
րով հանդես է եկել մի շարք եկեղեցի-
ներում։

1963 թ. հունիսի 16-ին, նրան շնորհ-
վում է Մարգարյան վարդապետի աս-
տիճան։ 1964 թ. հունիսի 19-ին ծնն-
դով լույս աշխարհ է եկել Մեծի Տանն
Կիլիկիոյ կաթողիկոսի որդիները։

1971-1973 թթ. Գարեգին եպիսկոպո-
սը հոգևոր պատասխանատու ծառա-
յության է անցնում Երանոս (Նոր Ջու-
ղա)։

1973-1977 թթ. Գարեգին արքայա-
կոսը հոգևոր ծառայության է մեկ-
նում ԱՄՆ (Նյու Յորք)։

1976-1977 թթ. Լիբանանում բռնե-
ված թաղաքային պատերազմի տարի-
ներին վերադառնալով դեր է ունենում
լիբանանահայության օժանդակու-
թյան կենտրոնի գործում։

1977 թ. մայիսի 22-ին Խորհրդի Ա կա-
թողիկոս Հայրապետության շրջա-
նում, ընտրվում է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
արքայական կաթողիկոս։ 1983-ին Խո-
րհի Ա կաթողիկոսի վախճանվելուց
հետո հաջակվում է իրեն Մեծի Տանն
Կիլիկիոյ Գարեգին Բ կաթողիկոս։

Արևելյան արքայում 18 տարիների

գահակալության ընթացքում Մեծի
Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ կաթողի-
կոսը զարկ է տալիս ազգային-կրոնա-
կան, մշակութային և շինարարական
աշխատանքներին։ Գարեգին Բ կա-
թողիկոսը հաստատում է քրիստոնեա-
կան դաստիարակության բաժանմուն-
քը։ Նրա հատուկ ուշադրության
առարկան է դառնում դպրվանքը
(1977 թ. Ամերիկայից այն փոխադ-
րվում է Բիլիֆայա), որն ընդարձակվե-
լով ու արդիականացվելով՝ նպաստում
է աստվածաբանական ուսուցման բա-
րելավմանը։ Գարեգին Բ կաթողիկոսն
առանձնահատուկ ուշադրություն է
դարձնում հրատարակչական գործին,
հիմք է դրվում բանագրան-մանեա-
դարանի շենքի շինությունը։

Կիլիկիոյ կաթողիկոսության տարի-
ների բազմաթիվ անգամներ այցելել
է Մայր Աթոռ Սրբ. Եջմիածին՝ ինչ խոր-
հույսին և թե՛ նորանկախ շրջանում։

1988 թ. դեկտեմբերի 7-ին երկրաշար-
ժից հետո Գարեգին Բ կաթողիկոսը
կանգնեց երջանկահիշատակ Վազգեն
Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կող-
քին՝ բերելով իր եղբայրական սերն ու
գորակցությունը։

«Հայաստան» համահայկական
հիմնադրամի հոգաբարձուների խոր-
հույս անդամ էր։

Վազգեն Ա կաթողիկոսի վախճանից
հետո, 1995 թ. ապրիլի 4-ին Ազգային-
եկեղեցական սրբազուգում ժողովը
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ կա-
թողիկոսին ընտրում է Մայրաքաղաք
Երևանում (գահակալության հանդիսա-
րություն տեղի ունեցավ ապրիլի 9-ին
Մայրաքաղաքի տոմին, Մայր տաճա-
րում)։

Ընտրությունից ի վեր Նորին Սրբո-
րյունը իր ողջ եռանդը և ջանքերն ուղ-
ղեց եկեղեցական կյանքի ներքին
կարգավորման ու կազմակերպման,
մասնավորապես Ս. Եջմիածին Հոգե-
վոր ծննդանի գործունեության վերա-
աշխուժացմանը, Զրիստոնեական
դաստիարակության և քաղաքացիա-
կանության գործառնում ու բարգավա-
նմանը, քրիստոնեական քաղաքացիա-
կանության և ժողովրդի մշակման-
ը, եկեղեցիների ու վանքերի վերանո-
րոգմանը, ազգային բնույթի կա-
ռույցների ստեղծմանը, աստվածաբա-
նական, հոգևոր և հայագիտական
հրատարակությունների ավելացմանը։

Եկեղեցու աշխատանքն առավել
նպատակաուղղված դարձելու և ժո-
ղովրդի կյանքում քրիստոնեական
ավանդույթներն անբացեղծ նախա-
նախնությունը՝ Վեհափառ Հայրա-
պետը վերադասարան է ներարկեց
Հայաստանի բնական կառուցված-
քը։ 1996 թ. հայաստանյան մայիսի 4
թվին կողքին ստեղծվեց Նոր և Բն-
Ստեղծվեցին նաև Ուկրաինայի և
Հայաստանի Ռուսաստանի բնույթը։

Վերաշխուժացված Հոգևոր ծննդ-
անի կյանքը։ 1997 թ. սեպտեմբերի
80-ամյա ընդմիջումից հետո, վերա-
բացվեց Գեորգյան հոգևոր ծննդա-
նի հիմնովին նորոգված շենքը։ Հիմք
դրվեց նաև ուսանողների համար նոր
կացարանային համալիրի շինարա-
րությունը։ Այս շրջանում բազմաթիվ
վեց նաև ծննդանի սանդղի բիվը՝
հասնելով շուրջ 120-ի։

Վեհափառ Հայրապետի հովանա-
վորությամբ կյանքի կոչվեց երջանկա-
հիշատակ Վազգեն Ա կաթողիկոսի
ծրագիրը, Օչակցում՝ Սրբ. Մարգար-
յան Հոգևորական շինքի կողքին
վերակառուցված շենքում, հաստատ-
վեց Սրբ. Մարգար Մառտոյի անվան
դպրատունը, որն այսօր դարձել է գի-
տական և մշակութային կարևոր
կենտրոն։

Գահակալության համեմատաբար
կարճ ժամանակահատվածում Ս.
Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա կաթողիկոսը հու-
կապեցական այցելություններ տվեց
Հայ Առաքելական Եկեղեցու Հայաս-
տանի, Լեռնային Հայաստանի (1995
թ.), Վրաստանի (1995 թ.), Ուկրաինա-
յի, Ռումինիայի (1995 թ.), Կանադայի
(1995 թ.), Ամերիկայի Միացյալ Նա-
ցիոնների (1996 թ.), Հնդկաստանի
(1996 թ.), Բրազիլիայի, Ուրուգվայի,
Արգենտինայի, Իտալիայի (1996 թ.),
Ֆրանսիայի (1997 թ.), Սինգապուրի,
Թաիլանդի, Ավստրալիայի (1997 թ.),
Ավստրիայի (1997 թ.), Անգոլայի (1997
թ.), Եգիպտոսի (1998 թ.), Գերմանիա-
յի (1998 թ.) բնակներ և Կ. Պոլսի հայոց
պատրիարքարանին։ Մեծ ուղևորա-
կանը և հայրական սիրով Վեհա-
փառ Հայրապետը նախագահեց Մեծի
Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի նորընտիր կա-
թողիկոս Արամ Առաքելին ծննդավայր-

քյան ու օժանդակությունը՝ 1995
թ. հուլիսի 11-ին։

Վեհափառ Հայրապետը նոր բա-
նադրություն Մայր Աթոռ Ս. Եջմիածին
Եկեղեցու գործունեությանը և ծառա-
յությանը։ Գահակալության տարինե-
րին Վեհափառ Հայրապետը պաշտո-
նական այցելություններ է տվել Մոսկ-
վայի և Համան Ռուսիո պատրիարք
Նորին Սրբություն Ալեքսի Երկրորդին
(1995 թ.), Ռումինիայի Ուղղափառ
Եկեղեցու պատրիարք Նորին Սրբու-
թյուն Թեոֆիլոսին (1995թ.), Վրաց
Ուղղափառ Եկեղեցու կաթողիկոս-
պատրիարք Նորին Սրբություն Իսա-
կ Երկրորդին (1995 թ.), Հանգի Սրբազան
Քահանայապետ և Կաթողիկոս Եկեղե-
ցու պետ Նորին Սրբություն Հովհան-
նես-Պողոս Երկրորդ պապին (1996
թ.), Կ. Պոլսի Տիեզերական պատրի-
արք Նորին Սրբություն Բարդուղի-
մեոս Առաքելին (1996 թ.), Հնդկաս-
տանի արքեպիսկոպոս Ջորջ Մարտի-
րի (1997 թ.), Կապի Ուղղափառ Եկեղեցու
պատրիարք Նորին Սրբություն Հու-
դա Երկրորդին (1998 թ.)։ Այցելել է նա-
և Ժամանակ անց Եկեղեցիների հա-
մաշխարհային խորհրդի կենտրոն։

Վեհափառ Հայրապետը Մայր
Աթոռ Ս. Եջմիածինում ընդունել է հյու-
րընկալել է մի շարք եկեղեցական և
Եկեղեցու պատրիարքների համաշ-
խարհային խորհրդի գլխավոր բար-
եկալիքներ, Կոնգրես Ռայզերին։ Վե-
հափառ Հայրապետի այցելել են նա-
և պետական բազմաթիվ բարձրաս-
տիճան այլեր, Նշանավոր քաղաքա-
կան գործիչներ, գիտություն և մշա-
կույթի ականավոր դեմքեր։

Վեհափառ Հայրապետը հեղինակ է
աստվածաբանական, հայագիտա-
կան, փիլիսոփայական, քաղաքացի-
ական և գրական բազում ուսումնա-
սիրությունների և հոդվածների, ինչ-
պես նաև հայերեն, անգլերեն, ֆրան-
սերեն և այլ լեզուներով երկու տաս-
նյակից ավելի գրքերի։ Նորին Սրբու-
թյունը ՀՀ գիտությունների ակադեմի-
անության պատվավոր անդամ է։
Վեհափառ Հայրապետը որպես խո-
րհ մասնակցություն, արժանացել է աշ-
խարհի մի շարք կրթական և գիտա-
կան հաստատությունների և համալ-
սարանների պատվավոր դոկտորի
կոչման։

1998 թ. ապրիլին Ամենայն Հայոց
կաթողիկոսը մեկնեց Միացյալ Նա-
ցիոնների Ամերիկայի հայոց բնա-
100-ամյա հոբելյանական հանդիսու-
թյուններին նախագահելու նպատա-
կով։ Այցելության ընթացքում Վեհա-
փառ Հայրապետը ենթարկվեց նաև
քննական քննության, որին հետևեց
տեղական բուժման շրջանը։

1998 թ. հոկտեմբեր և 1999 թ. փե-
տվար ամիսներին Վեհափառ Հայ-
րապետը երկու անգամ վերահաստա-
րություն կոչեց։

1999 թ. մարտին Մայր Աթոռ վերա-
դարձեց առաջ, Վեհափառ Հայրապե-
տը Վատիկանում Հռոմի պապի հետ
մեկտեղ կատարեց «Հռոմ-Հայաս-
տան» ճյուղաճյուղի բազում ճիշդ-
ված Հայաստանում քրիստոնեության
ընդունման կրոն հիշակամ 1700-
ամյակին։ Վեհափառ Հայրապետի
Վատիկան կատարած այցի ընթաց-
քում Հովհաննես-Պողոս Բ պապն ըն-
դունեց Հայոց Հայրապետի հրավերը
հուլիսի 24-ը այցելել Մայր Աթոռ Սրբ.
Եջմիածին։ Վեհափառ Հայրապետի
առաջադրված վիճակի վարարացման
հետևանքով նախատեսված այցելու-
թյունը չկայացավ։

1999 թ. հունիսի 29-ին՝ ժամը 17.50-
ին Ամենայն Հայոց Հայրապետը եր-
կարատես և ծանր հիվանդությունից
հետո ի Տեր հանգյալ։

Նորին Սրբություն Գարեգին Ա կա-
թողիկոսի գործունեության հիմնական
ուղղությունը եղավ եկեղեցական
կյանքի վերանորոգումը և վերաշա-
խուժումը։ Վեհափառ Հայրապետը,
Հայ Առաքելական Եկեղեցու պաշտո-
նական հիմնադրում 1700-ամյակը
համարելով որպես մի նոր Հոգեզա-
նուտ հայ ժողովրդի կյանքում, այն
դիմում էր իրեն Հայ Եկեղեցու քրի-
ստոնեական անհրաժեշտ վերանորոգ-
ման եզակի ավանդույթների հատ-
կապես նորանկախ ու ազատ Հայաս-
տանի Հանրապետությունում։

ԳԻՎԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՐՈՍ ԵՒ ԵՋՄԻԱԾԻՆ

ԽՈՍՔ ՀԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ՄԽԵԹԱՐՈՒԹՅԱՆ

S. ՆԵՐՍԵՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ՊՈԶԱՊԱՆՅԱՆ

Կաթողիկոսական տեղապահ

«Նա եղավ մեծ կաթողիկոս...»

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը եւ Հայաստանյայց Եկեղեցին Ամբողջ Հայաստանի ժողովուրդով եւ սփյուռքահայությունը մեծ վշտի մեջ են այս օրերին. որովհետեւ կորցրեցինք շատ արժեքավոր մի կաթողիկոսի՝ համահիմն Գարեգին Առաջին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի: Ես անձնապես նրա հետ ծանոթացել եմ իմ Ամբիկոսի ուսանողության տարիներին, երբ ինքը վերջին յարամի աշակերտ էր. ես առաջին յարամին: Հետագայում նա ձեռնադրվեց արքեպիսկոպոսի աստիճանի վերակացու եւ միշտ էլ օրինակ է հանդիսացել այդ սկզբնական տարիներին, առաքինության, աշխատանքի, հարատևության: Նա եւ գրական շնորհներ է ցուցաբերել: Երբ ամեն շաբաթ արվեստի եւ մշակույթի նվիրված երեկույթներ էին ունենում,

Վրաց կաթողիկոսի հեղինակաբեր դուռն, մայիսի 28, 1997 թ.

ղիկոս (17-րդ դարում Եդիսաբեր Այնթապից) նույն ձևով ընտրվել է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս: Իր կաթողիկոսական շրջանը՝ չորս ամբողջ տարիներ, եղավ արդյունավետ մի շրջան: Նա գրքի մարդ էր, եւ այստեղ ավելի քան 300 ամուսն գիրք հրատարակվեց, մեկ մասը՝ իր գրածներին: Նա կրթության մարդ էր. Գեորգյան հոգևոր ճեմարանում դասեր տվեց, սարկավագների մտքերը պայծառացրեց եւ լուսավորեց՝ իր գիտելիքներն այնտեղ սերմանելով: Նրա շրջանում Գեորգյան ճեմարանն ամբողջությամբ վերանորոգվեց եւ բացվեց:

Նա մշակույթի մարդ էր. արվեստի մարդ էր: Սիրեց արվեստը. մշակույթը եւ գրականությունը եւ ամեն կերպ սատար հանդիսացավ այդ բոլորի մեկ թաշ առաջընթացին:

Նա նաեւ հատկապես էկումենիստական մի փառավոր կերպար էր. որպես էկումենիստ՝ երկար տասնամյակների վաստակ ուներ էկումենիկական շարժման մեջ, ինչպես նաեւ Մերձավոր արեւելքի քրիստոնյա հարաբերակցության էկումենիկական շարժման ատենակալությունում էր արել երկար տասնամյակներ: Նա իր կաթողիկոսության կարճ ժամանակահատվածում կարողացավ եւ Հայաստանի, եւ Սփյուռքի մեր բոլոր բեմերն այցելել, մեր ժողովուրդին մխիթարել Սուրբ Էջմիածնի սերը եւ հարգանքը տարածելով նրանց սրտերում: Նա եղավ մեծ կաթողիկոս: Նա, կարծեք, որպես լուսավոր գիտավոր աստղ փայլեց հայ ժողովրդի երկնականների վրա եւ կարողացավ իր պայծառ շողերը բողբոջ մեր կյանքի վրա:

Թող Աստված օրինի նրա հիշատակը. հողը բերեք աս վրան, եւ իր ցանած սերմերն արդյունավորվեն՝ մեկի տեղ երեսուն, վաթսուն եւ հարյուր:

Հիշատակն արդարաց օրհնությամբ եղիցի:

S. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ

«Վեհափառ Հայրապետի կյանքը սեր էր, գործը՝ անձնավորում»

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին ողջ միաբանությունը համակված է տխրությամբ, ցավի մեջ է. վշտի մեջ է. որովհետեւ կորցրել է իր սիրելի Հայրապետին: Ընդամենը չորս տարի է, որ պաշտոնավարեց Վեհափառ Հայրապետը. որ գործեց որպես Ամենայն Հայոց կաթողիկոս. սակայն այդ չորս տարուրեւ հասցրեց կատարել իրագործումներ, որոնք իր ամուսն հավիտենական սիրտ արժանազան մեր ազգային պատմության մեջ, մեր Եկեղեցու պատմության մեջ՝ որպես մեծագույն հայրապետներից մեկը, որպես լավագույն առաջնորդներից մեկը Հայ Առաքելական Եկեղեցու: Հայոց Հայրապետը մեծ մտավորական էր, մեծ հոգեւորական, նա խորը հավատքի տեր մի անձնավորություն էր: Հավատում էր իր ժողովրդին, հավատում էր իր Եկեղեցու առաքելությանը՝ ժողովրդի կյանքում եւ հայրենի պետության կայացման եւ գործացման գործում: Վեհափառ Հայրապետի կյանքը սեր էր, գործը՝ անձնավորում էր:

Երեսնամյա Մայր Եկեղեցու հիմնօրհները, ապրիլի 7, 1997 թ.

Վեհափառ Հայրապետը, վստահ եմ, որ բազում ծրագրեր ուներ իրագործելու, բազում երազներ ուներ կյանքի կոչելու, սակայն անժամանակ մահը անավարտ բողբոջ, կիսատ բողբոջ եւ այդ պարտքը այսօր մեր՝ եկեղեցականներիս ուսերի վրա է ծանրացած՝ ամենաթափառ աստիճանից սկսյալ մինչեւ ամենախոնարհ աստիճանը:

Եւ կարծում եմ, Հայոց Հայրապետի հիշատակի առջեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանությունը համախմբում պիտի փորձի լրացնել, ամբողջացնել այն բոլոր կիսատ ու անավարտ, որ Վեհափառ Հայրապետի երազն էր, նրա իղձն ու ցանկությունը:

S. ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԱՇՈՅԱՆ

1700-ամյակի գրառնչակի վարիչ-բարոյաբան

«Մենք բոլորս հայրակորույս ենք, բայց մենք որդեկորույս ենք...»

Գարեգին Վեհափառն ինձ համար նախ եւ առաջ մնում է որպես ուսուցիչ: Լինել վարդապետ, եպիսկոպոս թե կաթողիկոս՝ իր մեջ կար ուսուցչի խմորը, դաստիարակելու, ներշնչելու, նոր սերունդին պատգամ մը տալու, ոգի մը տալու տաղանդը: Եւ իրապես իրենիստապարտ եմ, որ ունեցած եմ զինքն երբեք ուսուցչի՝ բարոյագիտության, աստվածաբանության, բայց հատկապես Հայ Եկեղեցու պատմության, որովհետեւ կապերը Հայ Եկեղեցու պատմությանը: Օրմանյան պատմաբանի «Ազգապատմություն» կրթագրքի մեջ կապում եմ Եկեղեցու պատմությունը եւ կենդանացմանը նաեւ այն երեւոյթը, թե Հայ Եկեղեցու մեջ ով որ մեծ հայրապետ եղած է, եղած է նաեւ տարբեր:

Նա հավատում էր անկախ Հայաստանին եւ հավատում էր, որ անկախ Հայաստանի մեջ Եկեղեցին բացառիկ կարեւոր դեր ունի խաղալու, եւ ինքը պիտի ըլլար այն հայրապետը, որ պիտի գար ու իր նպատակները նոր Հայաստանի կերտումին, 21-րդ դարու անկախ, գորավոր, միացյալ Հայաստանի կերտումին: Այդ հավատով եկավ, պայքարեցավ, բայց պայքարեցավ նաեւ մահվան դեմ: Դարանակալ հիվանդությունը չթողուց, որ ինքն իր երեզներում հասնի:

Իր գերագույն թերեւս անկատար մնաց, բայց իր տեսիլքը մերն է, իր տեսիլքի ուխտավորները մենք ենք, իր աշակերտներն ենք, Հայ Եկեղեցու սպասավորներն՝ ամենուրեք, աշխարհի բոլոր կողմերում, բայց հատկապես կիսատ մնաց, որ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մեջ, որում այնքան սեր եւ նվիրում ցույց տվավ, այս Մայր Աթոռի միաբանությունը, անոր երիտասարդ միաբանները պիտի դառնան իր գործակիցները իր մասին հետո եւ պիտի

Այս առիթով՝ մաե որպես հոգու պարտք, իմ սրտի շնորհակալական խոսքն եմ փոխանցում մեր ժողովրդի զավակներին, մեր հայրենի պետությանը, օտար պետությունների ղեկավարներին ու եկեղեցիների պետերին, անհատ անձանց, միջազգային կազմակերպություններին, որոնք այս օրերին հարյուրավոր հեռագրերով եկան մխիթարելու մեզ, եկան վշտակցելու մեզ, եկան սրտակցելու եւ գորակցելու մեզ: Այդ բազմահարյուր հեռագրերը, հեռախոսազանգերը վկայություն են Հայոց Հայրապետի վաղած միջազգային մեծ հեղինակության ու սիրո:

Թող երջանակահիշատակ Հայրապետի օրհնությունը շարունակի հովանի լինել մեր ժողովրդին, շարունակի ուղեկից դառնալ Հայ Առաքելական Եկեղեցու եւ նրա սպասավորներին իրենց առաքելության մեջ: Թող Հայոց Հայրապետի խոսքը մշտապես, ինչպես ինքն էր ասում, որպես նշխարք բաժնիկ մեր ժողովրդին՝ նրանց հավատքը գործացնելու, նրանց կյանքը օրհնյալ դարձնելու համար:

Թող յույս հագնի Հայրապետի հոգին եւ բոլոր նրա հիշատակը անմահ լինի:

S. ԸԱՀԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԱՇՈՅԱՆ

Երեսնամյա պետական աստվածաբանության ֆակուլտետի ղեկավար

«Նա եղավ մեր ամբողջ եկեղեցականության փայլուն դիմագիծը»

Այսօր ինձի համար խոր ցավ է, որ խոսիմ Վեհափառ Հայրապետի մեր մասին, որ ճանցած եմ ասրկավազության օրերին Ամբիկոսի մեջ: Այն ատեն դարձավ մեծ անձնավորություն ասան էր եւ մնաց ու եղավ մեր ամբողջ եկեղեցականության փայլուն դիմագիծը ամբողջ աշխարհի մեջ:

Թեեւ ինքը Կիլիկիայի Աթոռի կաթողիկոս եղավ երկար ատեն, սակայն՝ իրապես ամեն տեղ իրեն մեջ կտեսնեինք Վազգեն լուսաւորի կաթողիկոսի կողքին այն մեծ եկեղեցականը, որ իր ազդեցություններով, իր իմաստունությամբ, աստվածաբանական իր մտածողությամբ լույս կփռեր մեր Եկեղեցու վրա: Նրա կորուստը շատ մեծ է, որովհետեւ անհիշալից իր Աթոռին վրա մտած խոշոր ծրագիրներ ձեռնարկեց իր գրովին: Հիվանդությունը խլեց ան մեզին, խլեց այնպիսի պատիւ մը, երբ մեր Եկեղեցին եւ Հայաստանը ամենեւնի շատ պետ ուներ իր ծառայությանը:

Իր ծրագիրներից պիտի հիշել այստեղ Հոգևոր ճեմարանը, Զարուկության կենտրոնը, այսինքն՝ եկեղեցականներ պատրաստելու եւ կրթական դասավանդության ուսուցիչներ պատրաստելու երկու մեծ ծրագիրներ,

որոնք պիտի վերաբրիստեցնեցին Հայաստանը: Մշակեց շինարարական ծրագիր մը՝ կապված Հայաստանյայց Եկեղեցու, ազգային Եկեղեցի հիմնվելու 1700-ամյակի հետ, ուղեց վերակազմել վանքեր, կառուցանել Երեսնամյա տաճարը, այստեղ՝ Էջմիածնի շուրջ կարեւոր հիմնարկներ, որպեսզի Մայր Աթոռի գործունեությունը ավելի տարածուն լինի, եւ վերջապես ուղեց, որ մեր Եկեղեցին, Մայր Աթոռը մշակել շատ սերտ հարաբերություններ Հայաստանի կառավարության հետ, որովհետեւ Հայաստանը պիտի վերակառուցվի ոչ միայն տնտեսականորեն, այլեւ հոգևոր տեսակետով, հայկական ազգային նկարագրի, իրենից հայկական ցույցով նկարագրի վերակազմումով: Այդ ինքը կրճար իրագործել, ուներ բոլոր կարողություններ՝ այդ ծրագիրները իրագործելու, եւ սակայն այսօր մենք կգտնենք ինքզինքներս ընդհատված աշխատանքի մը հանդեպ:

Կարծեքք առ Աստված այն հույսով, որ Աստված պիտի տա մեզ նոր կաթողիկոս, որ կարենա Գարեգին Վեհափառ Հայրապետի աշխատանքը իր ավարտին հասցնել:

Մենք կարծեքք մեր հանգուցյալ Վեհափառի հոգու հանգստության համար: Աստված ողորմի Գարեգին Հայրապետի հոգին:

Տ. ԽԱՇԱԿ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ՊԱՐՍԵՄՅԱՆ

ԱՄՆ Արևելյան թեմի առաջնորդ

«Վեհափառ Հայրապետը իր անշուղ ցույց տվավ, թե ի՞նչ կնշանակե պարտաճանաչություն»

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջին Վեհափառ Հայրապետի վախճանումը մեծ կորուստ է համայն հայ ժողովրդի համար. Հայ Եկեղեցու համար է այդ Եկեղեցու կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի համար: Մեծ կորուստ է, որովհետև Վե-

րոս մեջ, ես տեսա, թե որքան պարտաճանաչ էր. նույնիսկ ցավի, տառապանքի ամեն դժնդակ օրերում Վեհափառ Հայրապետը միշտ մտահոգված էր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնով, հայրենիքով, Հայ Եկեղեցիով: Կատարյալ մասնակցե՞ր, հեռագիրներ, ֆաք-

Ամերիկայի հայոց թեմի հայրապետականի պոնտիֆիկատի օրերին, մայիս, 1998 թ.

հափառ Հայրապետն իր՝ մոտավորապես 45 տարիներու հոգեւոր ծառայության ընթացքին իսկապես դարձավ ժառանգելու և պատասխանող Հայ Եկեղեցու, հայ ժողովուրդին և հայոց հայրենիքին:

Նշու Յորքին մեջ բուժումն ետքը, երբ վերադարձավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, ասկե գրեթե երկու ամիսներ առաջ, Մայր տաճարի մեջ միաբանության ուղղված իր խոսքին մեջ անդրադարձավ պարտաճանաչության մասին: Ըսավ, թե այս անցնող ամիսներու իմ հիվանդության ընթացքին ես ավելի լավ կըրթա տեսնել, թե որքան կարևոր է պարտաճանաչությունը անձի մը, անհատի մը համար:

Մենք՝ հոգեւորականներ կամ աշխարհականներ, մեզմե ամեն մեկը կոչված է պարտականության մը համար, առաքելության մը համար, հետևաբար պետք է գիտնանք այդ պարտականությունը և լավագույն կերպով կատարենք: Ես կ'իտրեմ, որ Վեհափառ Հայրապետը իր ամբողջ կյանքի ընթացքին՝ մասնավորաբար հոգեւորական լատիպետ, եպիսկոպոս, կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիո և ապա կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, իր անվճի ցույց տվավ, թե ի՞նչ կնշանակե պարտաճանաչություն: Մանավանդ անցնող 12 ամիսներու ընթացքին, երբ ան կըուժվեր Նշու Յորքի հիվանդանոցնե-

սեր եւ ամիջապես կկարդար այդ բոլորը եւ կփորձեր բոլորին պատասխանել: Եւ ահա վախիկ այս եւս ցույց կուտա, թե ինքը որքան պարտաճանաչ էր, որքան կսիրեր իր առաքելությունը՝ իրեն մեծագույն պատասխանող կաթողիկոսը Ամենայն Հայոց: Կաշխատե՞ր, գիշեր-ցերեկ կաշխատե՞ր իր Եկեղեցիին, իր հայրենիքին, իր ժողովուրդին, իր մշակույթին համար: Բառին բուն իմաստով՝ հայ ժողովուրդի մեծագույն ծառան, պատասխանը իր անկեղ և առիկա ցույց տվավ իր կյանքով, իր գործով:

Գծախառնաբար, մենք կանուխ կորստեցինք Վեհափառը, անկեղ ուներ նրա գնորդ, տեսիլքներ եւ այդ երազներու մասին կ'ուտե՞ր, կարտահայտվե՞ր, կ'ըրէ՞ր եւ կուգե՞ր, որ այդ տեսիլքներն իրականություն վերածվին: Կմտահոգվե՞ր հայ ժողովրդի, հայրենիքի, Եկեղեցու ապագայով, եւ սակայն այդ բոլորն իբրեւ սուսկ մտահոգություն չէին մնար, կփորձե՞ր, որպեսզի իր գործով, իր աշխատանքով կարողանա գործացնել մեր բոլոր արժեքները, հայկական հոգեւոր եւ մշակութային արժեքները:

Վեհափառ Հայրապետին վախճանումը մեծ կորուստ է մեր բոլորին համար: Ես կ'ըրեմ, որպեսզի Աստված իր հոգին լույսեւոր մեջ հանգեցնե, կարգեմ, որ իր սրբանշին երազներն իրականություն վերածվին:

Տ. ՀՈՎՀԱՆՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ

Կանադահայոց թեմի առաջնորդ

«Անոր կյանքը դարձնեմք մեզ բոլորիս համար օրինակելի»

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի համար սգի օրեր են, որովհետև ազգիս Վեհափառ Հայրապետ Նորիկ Սուրբ Օմուրյուն Տեր Տեր Գարեգին Առաջին կաթողիկոսը երկարատև հիվանդությունից հետո իր հունգ ավանդեց: Վեհափառ Հայրապետը, որուն ես անձնապես ճանաչություն պատե- հույությունը ունեցած եմ շուրջ 30-35 տա- րիներն ի վեր, Հայաստանյայց Առաքե- լական Եկեղեցու անդատանքն ենթա իր կյանքը բոլորողներն ծառայության վերա- ծած այն արժանավորագույն եկեղեցա- կաններն մեկն է, որ ամբողջապես կրթա- իր ըմբռնել Հայ Եկեղեցու ոգին, լիիրավ իմաստով իր գործունեությունն է իր խոս- քերուն մեջն զրոյեցնում էր Հայ Եկեղե- ցու աստվածաբանությունը, պատմու- թյունը, ավանդությունները, եւ իր բովան- ղակ կյանքը արժեւորած էր՝ ըլլա Կիլի- կիո կաթողիկոսությունն ենթա, ըլլա ար- տաւասմանը տարբեր թեմերն ենթա եւ սամալական վերջին չորս տարիների ըն- թացքին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մեջ ծավալած իր բեղուն գործունեու- թյանը:

Մեզի բոլորիս համար ծանոթ է, թե Վե- հափառ Հայրապետը ավելի քան 40 տա- րիներ շարունակ իր խոսքով, իր ոգեղեն ներկայությամբ խանդավառած էր մեր Եկեղեցու հավատացյալները, անոնց կյանքը սերտորեն կապած էր մեր Մայր Աթոռ Եկեղեցուն, եւ քրիստոնեական սե- րը, հավատը եւ հույսը, որոնք երբեք իմ- նական առաքինությունները պիտի ըլլան յուրաքանչյուր քրիստոնյայի կյանքի մեջ, այդ երեքին մշտապես հրավիրած էր Վեհափառը՝ իր խոսքով, իր կյանքով:

Այսօր, երբ կբաժնվի Վեհափառ Հայ- րապետը մեր կյանքեն, յուրաքանչյուր եկեղեցականին համար խորհումն է եւ մտածումն՝ պահ մըն է, որ պետք է ըլլա տեսնելու, թե ինչպիսի կյանք մը ապրե- ցավ անկեղ և անոր կյանքը դարձնելու մեզի բոլորիս համար բարի եւ օրինակելի կյանք, որպեսզի եկեղեցաց հոգեւորա- կաններս վերականգնենք եւ իմաստավո- րենք եւ արժեւորենք եկեղեցականին մեր կոչումը ու բարոյական կյանքը:

Խուճկ եւ աղոթք անոր հիշատակին, ամեն:

Տ. ՎԱԶԳԵՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ ՄԻՐԶԱԽԱՆՅԱՆ

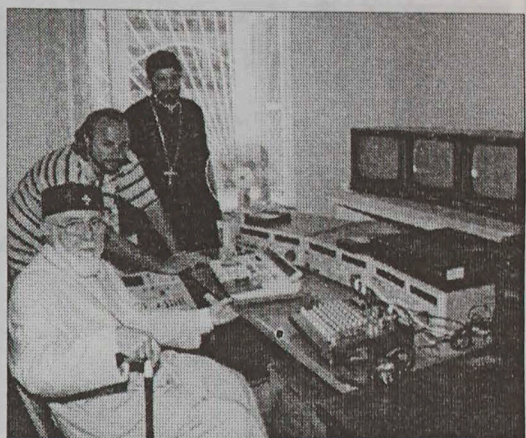
Ս. Էջմիածնի ԲԳԲԿ-ի վարիչ-տնօրեն

«Նա լայնախոտ անջ էր, ներողամիտ, վեհանքն, իմաստուն...»

Քանի դառ հողին չի հանձն- ված Վեհափառ Հայրապետի անցյունը, ու մենք ամեն օր թեր- քերի ու հեռուստատեսության միջոցով տեսնում ենք մեր Վե- հափառ Հոր պատկերը, լսում խոսքը, այս ամենից ապրող մարդու զգացողություն ենք ու- նենում...

Պետք է նշեն, որ դեռ Կիլի- կիո Աթոռի գահակալ եղած ժամանակ մեծ պատկառանք են ունեցել նրա հանդեպ՝ ըն- քերցելով նրա գրքերը, լսելով քարոզները ու խոսքերը, տե- նելով նրա կատարած եկեղե- ցաշեն, մշակութային, հայրե- նասիրական գործերը, սերունդ պատրաստելու աշխատանքը: Իսկ երբ արդեն եղավ Ամե- նայն Հայոց կաթողիկոս, տեսա արդեն նաեւ մի բարի հոր, վա- նականությունը շատ սիրող, իր ժողովրդին շատ սիրող, նրա կայքով ապրող Հայրապե- տի: Նա լայնախոտ անձ էր, ներողամիտ, վե- հանքն, իմաստուն, եւ ամեն անգամ որեւէ գործով գրուցելով նրա հետ, երբ դուրս էի գալիս, միշտ հիշում էի, թե Սարայի թագու- հին, Սողոմոն Իմաստունի առջեւ կանգնած, ինչ խոսք ասաց, «Երանի քո ծառաներին, որ քո առջեւ կանգնած՝ միշտ քո իմաստուն խոսքերն են լսում»: Այդ խոսքերն ինձ հա- մար շատ կենդանի դարձան, երբ ես չիվեցի Գարեգին Վեհափառի հետ:

Մենք՝ որպէս Քրիստոնեական դաստիա- րակության կենտրոնի պատասխանատու, նրա հոգեւոր ծնունդն ենք եւ այսօր մեր ամ- բողջ գործունեությամբ պարտական ու երախտապարտ ենք նրան: Եւ ինչ էլ որ քա- ռոզակական գրասենյակը այսօր եւ ապագա- յում տեսնեմք, մեծավ մասամբ պիտի մկիրվի Գարեգին Առաջինի հիշատակին, մի հեռա- տես Հայրապետի, որը մեծ ըմբռնումով

Վեհափառ Հայրապետը Բարոզական կենտրոնի սրտիկայում, օգոստոսի 6, 1997 թ.

ստեղծեց այդ գրասենյակը, միջոցներ գտավ եւ փորձեց մեր ազգին հաղորդ դարձնել սե- փական Եկեղեցուն: Ամենամեծ ցավը Վեհա- փառ Հայրապետի դա էր, որ Հայաստանում ժողովուրդը եւ Եկեղեցին մի քանի անաստ- ված տասնամյակների հետևանքով անհա- դորդ են դարձել, եւ այդ անբնական վիճակն էր ուզում հիմնովին փոխել...

Այսօր պիտի կրկնեմ՝ ասելով, որ անհրա- ժեշտ է այլեւս նրա հիշատակը ոգեկոչել՝ նրա երազներն ապրեցնելով, ինչպես որ պիտի Սեւակն ասեր՝ «կոչնեմ ապրողաց», որովհե- տեւ մենք, ապրելով եւ լավ աշխատանքներ կատարելով, ոչ միայն հիշատակը պիտի պահենք, այլ կենդանի դարձնենք նրա ներ- կայությունը մեր մեջ: Մեծ անձ էր, եւ մենք շատ ենք հավատացել նրան, այնպիսի հա- վատով, որով որ հավատացին առաքյալները Քրիստոսին ու դուրս եկան քարոզելու աշ- խարհի բոլոր անկյուններում:

Հիշատակն արդարի թող օրհնությամբ լի- նի:

ԲԱԳԲԱՏ ԱՐԵՂԱ ԳԱՆՍՅԱՆ

ՈՐԴԻՆԱԿԱՆ ԽՈՐԱՐՀՈՒՄՈՎ ԽՈՍԲ ԱՇԽԱԿԵՐՏԻ

Այս վարկյանին որեւէ խոսք, որեւէ ար- տախայտություն կամ բառ պակասա- վոր են Վեհափառի հիշատակը հավերժաց- նելու, նրա ապրածը, տեսածը, գործածը խոս- քով մարմնավորելու համար: Մենք, երիտա- սարդ սերունդ լինելով, իր խոսքերով, իր բնու- րագրածը՝ իր սերունդը լինելով, մոտիկից տեսանք, ապրեցինք, լսեցինք, աղոթեցինք այդ մեծության հետ: Այսօր ես հիշատակի խոսք չեմ, որ ուզում եմ ասել, այլ իր ապրածի, իր գործածի, իր տեսիլքների մասին: Առանց չափազանցություն՝ Վեհափառ Հայրապետը 20-րդ դարի մեծագույն մտավորականներից էր: Վերջին չորս տարիներին՝ այդ փոքր ժա- մանակահատվածում գալով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին՝ իրեն հասուցել, իր բնույթ- նը հասուցել եռամյակ, սիրով, հավատքով եւ տեսիլքով փորձեց անել այն ամենը, ինչ մենք չէինք կարողացել անել վերջին 80-100 տար- վա ընթացքում, ինչ կորցրել էր Եկեղեցին, ինչ կորցրել էր հայ ժողովուրդը:

Բայց, ցավով, ասում եմ՝ կյանքն իր օրեք- ներն ունի, մահն իր օրեքներն ունի, Աստուծո մախախմանությունն անքննելի է: Եւ այսօր այս խառը մտածումների մեջ պարզապես մի հարց է առաջանում, թե ինչն է՝ Վեհափառ մեկնեց: Եւ ես կ'արժանեմ եմ, որ այդ հարցի պատասխանն է՝ մեր շնակցական իր պատ- ճառը, մենք եղանք պատճառը իր մեկնման: Մի տեսակ խիստ եմ երեխա ասում, թե ինչ է խոսքը հեղուկ, բայց Աստված մեզ պատժելու համար տարավ ճրագ: Ինչու եմ այսպես ասում, որովհետեւ իր կենդանության օրոք նա, ցավով արդի, շնակցակցի, շնակցակցի՝ որպես պարզ մարդ, շնակցակցի՝ որպես մեծ մտածող, շնակցակցի՝ որպես Եկեղեցու ու հայրենիքի մկիրված: Վեհափառ Հայրապե- տին մոտիկից ճանաչելով՝ ինձ համար նրա ամենամեծ առաքինություններից էր մարդը: Նա իրող հողեղեն էր՝ հողից ծնված, մեծա- ցած, եւ հավակնությունը չունեց իրեն հոգե- դեն ներկայացնելու, այլ պարզապես իր ձգ- տումն էր, իր տեսիլքն էր, որպեսզի հոգեղեն դառնա հողեղեն, եւ հողեղենը դառնա հոգե- դեն, այդ միասնությունն էր իր տեսիլքը: Եւ ինքն իր առանձնություն մեջ մնաց որպես

պարզ մարդ, մնաց իր խոսքերով ասած՝ Քե- սարի շնախարհիկ գյուղում ծնված մի գյու- ղացի, պատանի՝ իր ամբողջ կյանքի ընթաց- քում: Եւ իր հասարակական կյանքի մեջ, իր առանձնությունից դուրս՝ մնաց անհասանելի գազար:

Եւ այս վարկյանին ես հիշում եմ իմ կյան- քի մի փորձառությունը, որն ինձ հիպսելու եւ հպարտության զգացումով էր լցրել: Դա Վե- եննայում տեղի ունեցած Գրացի՝ Եփրուսյա- կան եկեղեցիների խորհրդի նիստն էր, որի պ- խալով քանակաթուն էր Վեհափառ Հայրապե- տը: Եւ մարդիկ մոտենում էին, եկեղեցական- ներ մոտենում էին մեզ՝ որպես հայ եկեղեցա- կանների եւ պարզապես երանությամբ էին խոսում մեր մասին, որ հայ եկեղեցական ենք, շնորհիվ Վեհափառ Հայրապետի: Եւ հիշում եմ նաեւ Վրաստանում վրաց եպիսկոպոսի արտահայտությունը, թե երանելի է այն ժողո- վրդի արգանքը, որ այսպիսի մեծ Հայրապետ ունի: Բայց եպիսկոպոսն ասաց, «Չե՞ր Վե- հափառն ինձ խրախուսեց, ստիպեց իր խոս- քով, որպեսզի ես հայերեն տվորեմ եւ հայե- րենով կարողամ իր գրածները»: Այսպիսին էր Վեհափառը, որ կարող էր մարդկանց սրտերը շարժել դեպի իր Հայրենիքը, դեպի իր Եկեղե- ցին: Վեհափառ Հայրապետը, այդպիսին լի- նելով հանդերձ, համեստությամբ մի տիպար էր, երբեք էլ կեղծ համեստություն չէր անում, այլ այդպիսին էր, իր խառնվածքն էր այդ: Վեհափառն իր համեստությամբ մեզ օրինակ դարձավ, մեզ դաս տվեց, թե ինչպես պետք է ապրել, եւ խոնարհությամբ մնամկել իր երկ- նավոր Տիրոջը՝ Աստուծոն մնամկել:

Մեզ համար, մեր մոր սերնդի, մորից եմ կր- կնում, իր բնութագրմամբ՝ իր սերնդի համար մեծագույն երանություն էր իր կողքին ապրե- լը, պարզապես մեզ համար նա կյանքի հա- լը, մայրամբ եղավ, կյանքի դաս եղավ, ցավով, կարճ տեւեց այն, բայց Հայրապետի խոսքը, բառ ու բանը, բայցվածքը, գործը, մտածումը, պարզապես հայաբքը, մայիլը, աչքերը, ամեն ինչը մեզ համար գիրք ու տետր էին, գրիչ էին: Եւ իր մտածումներից մեկն էր, որպեսզի մոր սերնդին կարողանա կրթել 20-րդ դարի սկզբի Հայրապետությունը՝ էջ 11

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԻՐՈՎ ԵՒ ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ՈԳՈՎ

Հովհաննես-Պողոս Բ պապի հետ, Վարդիկան, դեկտեմբերի 10, 1996 թ.

Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո պապրիարք Ալեքսի Բ-ի հետ, Ս. Էջմիածին, մայիսի 3, 1996 թ.

Անգլիկան եկեղեցու առաջնորդ արքեպիսկոպոս Չորջ Քերիի հետ, Քենթրբերիի քաճար, նոյեմբերի 6, 1997 թ.

Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական պապրիարք Բարդուղիմեոս Ա-ի հետ, Ս. Էջմիածին, հունիսի 21, 1997 թ.

ՎԵՅԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԵՐԻՑ

Ս. Էջմիածին ԲՂԲԿ-ն օրերս լույս ընծայեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի ասույթների ու պատգամների ընտրանին՝ քաղված Վեհափառ Հայրապետի գրական ժառանգությունից (կազմող՝ Հայկանուշ Մեսրոպյան): ԲՂԲԿ-ի տնօրինությունը գրած առաջաբանում ասվում է. «Գարեգին Առաջին Վեհափառ Հայրապետի գրական և հոգևոր ժառանգությունն այնքան ընդգրկուն ու հարուստ է, որ անհնարին է նրանում արտայայտուած գաղափարներն ու խորհրդածությունները ամփոփել մեկ ժողովածուում: Որպես Հայ եկեղեցու մտաւորական հոգևորական նա իր ստեղծագործություններում քրիստոնեական աշխարհընկալումով, խորաբանական մտքով ու հարուստ կենսափորձով անդրադառնում է մարդ արարածին, տալիս նրա էություն վերլուծությունը, քննում նրա հոգեբանությունը: Հին իմաստասերների նման ուսուցանում է մեր կեանքի իրաբանչյուր օրն արժեքները և ճիշտ ապրելու արուեստը»:

Ստորև ներկայացնում ենք հատվածներ ժողովածուից:

Քրիստոսի մարդեղությունը, այսինքն՝ Իր որպես Աստուած մարդկային կեանքի մէջ գոյութեան պէտք լայտնախլը, աստուածայայտնութիւնը, հանդիպումն է Աստուծոյ և մարդուն, ամենէն իրական իմաստովը բառին: Իր կեանքը աշխարհին վրայ՝ միախառնումն է աստուածայինին ու մարդկայինին: Համբոյրը երկինքին ու երկրին: Երկինքին էջը երկրի վրայ ու երկրին երկնայնացումը հոգեկան կեանքի ուժեղ բախանցումովը անոր մէջ, ինչպէս արեգակի շողին քափանցումը խոր մթութեան մէջ, գիշերին ցերեկի փոխակերպումով:

Քրիստոսի մարդեղութիւնը շաղթանակն է Աստուծոյ՝ մարդուն ԵՍ-էին վրայ: Ինչքա՞ն չարիքներ իրենց արմատ ունին այդ գծում եւ-ը, որ կը խեղդէ կեանքը, կը սաճնէ բռնիքը, կը գոցէ սիրտը, կը փակէ հորիզոնը ու կը սպաննէ անհատը, ընկերութենէն առաջ:

Աշխարհի անծայրածիր տա-րածութեան մէկ ժայռաշէն անկիւնին մէջ, իսողադութեան, ի մարդիկ հաճութեան, արդարութեան, ստեղծագործութեան, հաղորդ եւ ատակ ժողովուրդ մը կ'ապրէր: ՀԱՅ անունով ցեղն էր ան, ցեղերու ներդաշնակօրէն միազանգեալ փունջ մը, որուն համար Բեթլեհէմի երկնակամարին վրայ նորոգումը հրեշտակային երգը իրայատուկ, յանկուցիչ գրաւչութիւն մը ունէր:

Նայինք պատմութեան, իմաստութեան այդ

յստակացոյց հայելիին: Դարերու ընթացքին շատ բան կորսնցուցինք մեր կեանքի մէջ. բայց անկորուստ եւ անմուղ պահեցինք քրիստոնեական աղբիւրն քիւմը:

Ինչ որ մեր քննամին չկրցաւ ընել բռնի ոյժով, այսօր կրնան զայն ընել աշխարհացրի մեր գոյութեան մէջ այնպիսի ոյժեր, որոնք առանց սուրի եւ եսթաղանի, առանց արիւնի եւ արեւի կը սպառնան մարել այդ կեանքի բոցը մեր հոգիներու կանթեղներուն մէջ: Արտասահմանի չորս հովերուն բացւած բոց մըն է մեր հոգին: Հովերը կը փչեն աշխարհի չորս ծագերէն: Չեն կրնար, սակայն, զայն մարել, եթէ անոր կեանք տուող խլը՝ մեր քրիստոնեական հաւատքը, մեր թգգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը, մեր լեզուին կենդանագործ եւ ինքնաշէտ առկայութիւնը, մեր մշակոյթին արժեքներու ճաշակն ու հաղորդութիւնը չցամքն մեր մէջ:

Չենք կրնար Լոյս-Աստուծուն հետ հաղորդը ըլլալ առանց այդ հաղորդութիւնը արտայայտելու մեր նմաններուն հետ, խաղաղութեան, հաճութեան, եղբայրութեան, միութեան, գործակցութեան քրիստոսաբեր ու արեւաբեր սկզբունքներուն կիրարկութեամբ, իրացումովը, գործնականացումովը մեր հաւաքական կեանքի անդաստանին մէջ:

Հաւատք. այն ներքին զգացողութիւնն է մեր մէջ, որ վստահութեան, ապահովութեան զգացումը, գաղափարը եւ հոգեկան մթնոլորտը կը կազմաւորէ եւ որ մեզի ոյժ կը ներշնչէ: Չկայ անհաւատ մարդ: Անհաւատը կը հաւատայ իր անհաւատութեան. այլ խօսքով, անհաւատութիւնն է իր աստուածը: Առանց հաւատալու մարդ չի կրնար շնչել: Հետեւաբար, եկէք մենք շնչենք մաքրամաքուր քրիստոնեական հաւատքը, ինչպէս շնչեցին ու այդ շունչով զօրացան մեր հայրերը:

Քրիստոնեական հաւատքին ամենէն ուժեղ տրոփը, ներկայութիւնը, ներգործութիւնը պէտք է զգանք մեր այսօրուան կեանքին մէջ, որովհետեւ քրիստոնեական հաւատքը յոյս կը ներշնչէ մարդուս ամեն ժամանակ եւ ամեն տեղ:

Յաճախ մարդկային հաշիւները դէպի անյուստութիւն կը տանին մեզ: Հաւատքն է, որ կը բանայ մեր աչքերը ժամանակէն ու գերեզմանէն ալ անդին եւ մեր անմահութեան տենչին նոր մղում կու տայ ու մեր կեանքին իմաստ ու գեղեցկութիւն կ'ընծայէ:

Շատ բան կու տանք Կայսրին: Եւ կու տանք ամէն ոք: Չմոռնանք տալ Աստուծոյն այն, ինչ որ Աստուծոյն կը պատկանի եւ որուն գերագոյն բարիքը մեզի իր Միածին Որդւոյն Յարութիւնն է, Յոյսերուն Յոյսը, Ոյժերուն Ոյժը, Գերագոյն Մերը, որ խաչի ճամբով կը քալէ՝ հասնելու համար Յարութեան եւ յարուցեալ կեանքի վայելքին:

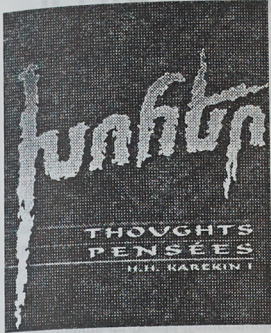
Հայ ժողովուրդը իր կեանքի բոլոր տեսակի վերիվայրումներու յուսալքի վայրկեաններուն, տառապանքի եւ արեւածութեան ամենէն դժխեմ պայմաններուն տակ միշտ կենդանի պահեց իր հաւատքը յարութեան վրայ. յարութեան գիտակցութեամբ, յոյսով եւ հաւատքով կշռոյք եւ սնունդ տուաւ իր կեանքին:

Ինչ ալ ըլլան կեանքի պայմանները, որքան ալ նսեմ ու դժխեմ ըլլան առօրեայ կեանքի պայմանները, քրիստոնեայ մարդը չի կրնար կտրուիլ ուրախութեան աստուածային աղբիւրէն: Բոլոր սուրբերը, բոլոր մարտիրոսները իրենց կենդանի մարտիրոսութեան, չարաբանքի ամենէն ծանր պահե-րուն նոյնիսկ իրենց հոգիներուն մէջ երբեք չցամքեցուցին ուրախութեան այդ աղբիւրը:

1700-ամեակը պիտի դառնայ ոչ թէ անցեալի դէպք մը պարզ վերլիշումը կամ սոսկ պահ-ծացումը, այլ մեր ժողովուրդի այսօրուան եկեղեցական կեանքին վերաշխուժացումը, տեսակ մը ներքին հոգեւոր վերանորոգումը հայ եկեղեցիին:

1700-ամեակի տօնակատարութիւնը մարդոջ հայութեան համար ի մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի պէտք է դառնայ տեսակ մը նոր մկրտութիւն, քրիստոնեական հաւատքին գիտակցական խորագիշակի անդրադարձումը մեր կեանքին, ներթափանցումը մեր հոգեկան աշխարհին, կեանքը ապրելու մեր եղանակներուն մէջ:

ՎԵՅԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԵՐԻՑ

Հայ Առաքելական Եկեղեցու Կանադայի բնիկ առաջնորդարանը Տ. Հովհանն արքեպիսկոպոս Տերտրյանի առաջաքանով լույս է ընծայել Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Առաջինի ասույթների եռալեզու (հայերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն) պարկերազարդ ընդարձակ «Խոհեր» վերնագրով (կազմող՝ Արմինե Քոչկերյան):

Մեր ընթերցողին ենք ներկայացնում Վեհափառ Հայրապետի ասույթների մի փոքր:

Մարդը հանդիպում է երկրի երկրի: Այսօր էլ մեր մեջ միջազգային աշխարհն ու յախտենական ճշմարտությունը հանդիպում են իրար... Եթե երբեք հայի մեջ արթնացնեք մարդը, մարդագործներ մարդու կերպարը, որ մա լինի Աստուածաշնչի Սաղմնաց գրքի ասած՝ իրեշտակներից մի փոքր վար, էակներից՝ վեր, այնժամ կը փրկուի մեր հայրենիքը...

Ո՛վ ես դու, մարդ, որքա՛ն մեծ է արժեքը Աստուծոյ աշքին, ճանաչիր արժեքն այդ:

Դա է մեր փրկություն, մեր զօրություն, մեր երջանկություն, մեր յաղթանակի գաղտնի ճամբան: Քայլե՛ք այդ ճամբայով:

Կենքը, որ մենք ապրում ենք, Աստուծո գերագույն տուրքն է, ամենէն ընտիր, քանկահին տուրքը, որ մարդ կարող է երբեքից երեսակայել կամ ունենալ: Եւ մենք այդ կենքի տնտեսներն ենք: Այդ կենքը ապրելու, այդ կենքով լիարժեք գործելու, Աստուծո արժանի եւ Աստուծո հաճելի գործ կատարելու, որպէսզի արժանի լինենք մենք այդ նուրի ստացմանը, կենքին, որ մեզ համար ամենից քանկ բանն է մեր ամբողջ գոյութեան ընթացքին:

Փռչի դարձողը միս ու ոսկորն է, իսկ մարդը միս ու ոսկոր ունեցող, բայց միս ու ոսկոր չնդող այն էակն է, որ ունի հոգեկան ապրումներ, գաղափարներ, ունի իտեալներ եւ մանաւանդ կենքի մէջ ստեղծագործութեան եւ յառաջդիմութեան անյազ տենչ է անսանձ քոչը: Եւ մենք ենք, որ մեզի կը յիշեցնեն, թէ իրենք

կ'անցնին, իրենց անցնելիք միս ու ոսկորով, բայց կ'ապրին, որովհետեւ իրենց հաւատքը, գաղափարը, ստեղծագործութիւնը վեր կը մնան հողայնութեան օրէնքներն:

Քրիստոնեութիւնը աղեղաւ մեր ժողովրդի հոգեկան կենքի համար: Եւ Հայաստանեայց Եկեղեցին հանդիսացաւ աղանման, որտեղից մա ստացաւ իր համեմէլ հիւրը դրանով իր կենքն անելու համար անելի իմաստալի եւ ուրախալի, մանաւանդ երբ տրտմութեան եւ վշտի սկսեց սուր խոցում էր սիրտը հային, եւ վիատութեան ամպը փորձում էր քանձօրեմ նստել մրա հոգու մէջ...

Այն մարդը եւ այն ազգը, որ կը կարծիք գիրքի աշխարհէն՝ չոր անապատ ու տափաստան կը դառնան, ուր միայն փուշն ու տատասկը, օձն ու կարիճը տուն կը գտնեն... Գիրքի աշխարհին մէջ ապրող մարդն ու ազգը իրենց կենքը անուի կը վերածեն, ուր կենդանութիւնը կանաչավառ կերպարան կը գցեն ու պտղաւոր կը գեղեցկանայ:

Հոգեւորականութիւնը կը ճշմանակէ խաչելութիւն, ան որ խաչը շալկելու քաջութիւնը չունի, չի՛ կրնար Քրիստոսի աշակերտ եւ նահատակներու շատաւիղ ըլլալ:

Գիրքը մարդկային կեանքի ամենէն մեծ չարիքն է: Դատարկութիւնը վիհ է, եւ վիհը՝ կորուստ: Դատարկութիւնը մահ է, եւ մահէն անելի ծանր դժոխք: Եւ ճիշտ այս սուր եւ շեշտօրէն բացայայտ ճշմարտութեան համար մարդ էակը չի կրնար հանդուրժել դատարկութեան, ինչպէս աստուածատեղծ բնութիւնը խորք է պարապութեան, եւ այդ իսկ պատճառ կը տարուի դատարկութիւնը ձեռով մը լեցնելու: Կան մարդիկ, որոնք հաճոյքով կը լեցնեն պարապութիւնը: Ուրիշներ՝ ժամանցով կը մեռցնեն տառապանքը՝ դատարկութեան: Բայց երկու պարագաներուն ալ ուրիշ քան չենք ունենար, բայց եթէ խաբկանքը լեցումութեան եւ ոչ թէ լեցումութիւնը՝ ինք: Լեցումութիւնը սեփական մտածումի, աշխատանքի, յանձնառութեան ու նուիրեալ ծառայութեան մէջ կը կայանայ: Այդ լեցումութեան վաւերական եւ յորդառատ աղբիւրներն են կիրքը:

Աղօթքը մարդու հոգեկան շնչառութիւնն է: Ինչպէս մեր ֆիզիքական մարմինը շնչառութեան պէտք ունի ապրելու համար, այնպէս էլ մեր հոգին աղօթքի պէտք ունի առողջ մնալու եւ յանձնօրէն ապրելու համար:

Աղօթքը բառ եւ խօսք չէ, մարդ կարող է շատ բան խօսել, բայց չաղօթել, կարող է եւ ոչ մէկ բառ արտասանել, սակայն աղօթել զգացումով...

Աղօթքը Աստուծոյ՝ մեզի տուածին արժեւորումն է, մեր կենսով եւ գործով:

Մենք հարուստ պատմութիւն ենք ունեցել, բայց մեր ազգը չափաւ սահմանափակուի պատմութեամբ: Մենք միայն քանգարաններ ունեցող ազգ չենք, այլ՝ առաջ, դէպի ապագան ընթացող ազգ: Եւ որքա՛ն խորիմաստ ու ճշմարիտ են մեծ պատմաբանի եւ փիլիսոփայի հետեւյալ խօսքերը. «Քաղաքակրթութիւնը ճամբորդութիւն է եւ ոչ թէ նաւահանգիստ»: Մեր պատմութիւնը նաւահանգիստ չէ, այլ՝ շարժում, առաջ դէպի ապագան:

Հայոց պատմութեան մէջ շատ աղանդներ երեսացին, բորբորումներից սկսեալ մինչեւ արեւորդները, բայց քանու պէ եկան եւ քանու պէ գնացին: Օտար եկեղեցիներ օտարամիտ վարդապետութիւններ քարոզեցին հազար ու մի եղանակներով: Չկարողացան խափանել եւ խախտել Հայաստանեայց Եկեղեցու վճիտ հաւատքը՝ Հայաստանում առաքելներով քարոզած եւ Լուսաւորչով կնքուած ու մեր սուրբ հայրերի հոգեղէն քարոզութեամբ ծաղկած: Հայաստանեայց Եկեղեցու դերը մնաց անբաւարար եւ անփոխարինելի:

Աւանդութիւնները ազգերու ինքնութեան շաղախիչ տարրերն են, որոնք երբ անտեսուին, մոռցուին, արհամարհուին՝ գոնատուրիւն եւ կերպախաբարում յառաջ կը բերեն այդ ազգերու դիմագծութեան վրայ եւ, ի վերջոյ, դէպի մօտաւորում եւ ազօտութիւն, թուլացում եւ անեացում կ'երթան անոնք:

Աւանդութիւնները խաբխախտ են անութեան եւ տոկունութեան: Հանցեք զանոնք ժողովուրդներու կենքէն, ազգերը կը տատանին անբարձատեղեզներու պէս եւ կը քափին ճիւղերէն փրքած տներներու ման:

Մարդու արժեքը երբեք իր ունեցածին մէջ չէ, այլ՝ իր տուածին մէջ: Լաւ իմացք բանաստեղծին պէս՝ Վահան Թեքեանի, որ ասում է. Ի՞նչ մնաց, կենքէն ինձի ի՞նչ մնաց. Ինչ որ տուի ուրիշին, տարօրինակ, այդ միայն: Գրագէտ լինի, տաղանդաւոր գրող լինի, բայց չգիր, ի՞նչ արժեք ունի: Մի արուեստագէտ սքանչելի ծայն ունենայ, բայց չերգի, ի՞նչ արժեք: Ինչ որ կը մնայ, ոչ թէ դու ես քո ունեցածով, այլ դու ես քո տուածով:

ՎԱՄՆ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ, ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԱՄՆ նախագահ Բիլ Բիլքլոնի հետ, Վաշինգտոն, հունվարի 16, 1996 թ.

Յրանխախի նախագահ Ժակ Շիրակի հետ, փետրվարի 6, 1997 թ.

Անգլիայի Լորդերի պալատում, նոյեմբեր, 1997 թ.

Մերմիկ գրույց ՀՀ նախագահ Ռոբերտ Բաղդասարյանի հետ

ԶԲՈՅՍ Ի ՔՈՅՈՑ ԲԵՉ ՄՆԱՏՈՒՑԱՆԵՄԲ

Հայոց Հայրապետի մահվանը ողջ հայաշխարհը պատանձ սգի այս օրերին ամեն մեկն իր սրտի խոսքն է ասում. հիշատակի, հիշողության, միխթարության խոսքը: Բայց այդ սրտանցի բազմաժանրության մեջ բազմաթիվ են նաև Վեհափառ Հայրապետի «հոգեզավակները» խոսքերը, Հայ եկեղեցու այն կառույցների, որոնք ստեղծվել, կյանքի են կոչվել նրա կամքով ու օրհնությամբ: Բազմապիսի ու բազմազան են դրանք՝ ամբողջական բեմեր Հայաստանում ու արտերկրում, վերաշինված ու նորաշեն բազմաթիվ եկեղեցիներ, Հայաստանական բարոգություն կենտրոններ: Լ. Էջմիածնում, վերակառուցված Գեորգյան ճեմարանը, 1700-ամյակի գրասենյակը, Մաշտոցի դպրատունը մշակմուն, Հոգևոր խորհրդակցության գրասենյակը Հայոց բանակում են այլ: Վեհափառ Հայրապետի «հոգեզավակն» է նաև մեր բերքը՝ «Հայաստանի Հայաստանը»:

Հիմա շատ դժվար է մի քանի տողով պատմել այն ճեմ հոգատարությանն ու խորհրդական մասին, որ Գարեգին կաթողիկոսն ուներ այս հրաշալիությունը մեկտեղում: Նա ընդհանրապես նախաձեռնությունը բաշխեց իր բոլոր այն գործերի, որոնք կոչված էին ծառայելու ժողովրդին, եկեղեցուն ու ժողովրդի մեծերաներին, և այդ առումով մշտապես հետադարձվում էր բերքի գործերով: Իմեն էլ անվանակոչվեց բերքը՝ «Հայաստանի Հայաստան», որը սոսկ անվանում չէր, այլ իր երազն էր ու տեսիլը, քանզի ուզում էր, որ մեր սիրտսում հայրենիքն իբրև Հայաստանի Հայաստան դառնա: Հատկանշական է, որ 97-ի մարտին բերքի առաջին համարին տված հայրա-

պետական քաջալերանքի խոսքում գրում է. «Խորհրդային շրջանի 70 տարիներու պատճառաւ բնութեան դէմ զարթոյցի խթան բող ըլլաւ «Հայաստանի Հայաստան»-ը: Թող աւելի պէս սրբէ անաստուծութեան, անտարբերութեան հետեւերն ու վերքերն եւ բող սերունդացմի պէս վերստին ցամէ Հայաստանի Ս. Անտարա-նին եւ մեր Սրբազան Հայրենայ շունչն ու ոգին, խօսքն ու գործը մեր նորակալա-ցեալ Հայաստանի ժողովրդին»:

Հայրական ջերմ սիրով կը յանձնարարէր զայն մեր քրիստոնեայ հայ ժողովրդին, որպէսզի առաւել պայծառ գոյն ստանալ հայուրիւնը քրիստոնեականում:

Երջանիկ ենք, որ անցողի երկու տարիներին կարողացանք մեր ուժերի ներառելով Հայաստանի արդարացին Վեհափառ Հայրապետի վստահությունը, որը մեր առաջին և ամենաշատադիր ընթերցողն էր ու մառն ուսուցիչը, խորհրդատունը:

Մոռանալով ըստ է. որ այս գարնան վերջին, ամառ ծանր հիվանդ վիճակում, Վեհափառ անհամբեր էր բերքի հերթական համարն ստանալու: Երբ ինձ տեսավ, կանչեց ու ձեռքին եղած բերքիկ վրա գրեց. «Հայաստանի Հայաստան» ո՞ր է: Ուզում եմ տեսնել»:

Սիրելի՛ եւ անմոռանալի՛ Վեհափառ Տեր, Ձեր իմնումը «Հայաստանի Հայաստան» պիտի շարունակի ընթանալ Ձեր ուղեւշառ շավիղով, պիտի խառնարի Ձեր սրբազան պատգամները, դառնա «գարբուցիլ խթան» ու անդադրում զանգալատուն այնքան ժամանակ, մինչև որ մեր բիրիկական երկիրն իբրև դառնա Ձե՛ր երազած Հայաստանը՝ Հայաստանը:

Կարեն ՄԱԹԵՈՒՅԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ՈՒ ԳԵՒՈՐԳՅԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴԵՄԱՐԱՆԸ

«Խորհե՛ք մտրի»...

Այս քառերեն են արձանագրված Աբգիլիսի դպրեվանքի մուտքի ճակատին, մի դպրության օջախ, որ սոսկ քարեղեն շինություն չեղավ, այլ դարձավ բարախում սիրտ ու հոգի եւ իր ծոցից հայ ժողովրդին պարգևեց աստվածաբայ Հայրապետին, որն արդեն ինքը ուրիշներին առաջնորդեց խորհելու եւ տնտեսու աստվածային գալիքի ներս՝ մոտ հիսուն տարի շարունակ...

Ընդհանրապես Հայրապետն իր ողջ հովվապետության ընթացքում անմեղացորդ սեր եւ մկրտում դրսևորեց նախ Աբգիլիսի դպրեվանքի նկատմամբ, որտեղ տարիներ շարունակ տեսու է եղել, ապա կյանքի վերջին չորս տարվա ընթացքում իր հարուստ փորձառությունը փոխանցեց Սուրբ Էջմիածնի Գեորգյան հոգևոր ճեմարանին:

Գալով Մայր Աթոռ՝ Գարեգին Ա կաթողիկոսը հարազատորեն շարունակեց Վազգեն Ա-ի սկսած առաքելությունը: Նորին Սրբության հետևողականության արդյունք էր Գեորգյան ճեմարանի շենքեր իր իսկական տեղերին վերադարձնելն ու հիմնովին նորոգվելը, որի շնորհիվ հնարավոր եղավ ճեմարանականների բիլիո հասցեն վերջին հարյուր քառ հոգու: Կառուցման ընթացքի մեջ է ճեմարանականների արդիական հանրակացարանը:

Գարեգին Ա կաթողիկոսի անդուլ ջանքերի շնորհիվ ճեմարանում գաղթիկներ բարեկամվեցին պայմանները, ստեղծվեց կոմպյուտերային լաբարան: Վեհափառ Հայրապետի հրավերով ճեմարանում դասավանդելու եկան համարապետության լավագույն մասնագետներ: Եւ որ ամենակարեւորն է՝ Նորին Սրբությունն ինքը գլխավորեց ճեմարանի դասախոսական կազմը եւ իր հայրական ջերմությամբ ու գործով առաջնորդեց ճեմարանը:

Ուսուցչությունից գալու, Նորին Սրբությունն

առանց բացառության այցելում էր ուսանողներին կազմակերպած բոլոր միջոցառումներին ու հանդիպումներին եւ իր հայրական պատգամն էր հղում դժվարին առաքելության պատարժանողներին: «Առաքյալները ժամանակին կպատկանեցին, բայց առաքելությունը հավիտենական է»,- ասում էր Վեհափառ Հայրապետը Վարդանանց տոնին նվիրված հանդիպությանը:

Գարեգին Ա կաթողիկոսն ամեն անգամ ճեմարան այցելելիս հոգեկան վայելք էր ապրում, «Ինքնահաստատումով ենք լցվում այսպիսի հոգեկան վայելքի պահերին»: Նա պատգամում էր ճեմարանականին հնարավորություն չափ արդյունավետ օգտագործել ժամանակը, որովհետեւ այն մարդիկ, ովքեր չեն գնահատում ժամանակը, «ոչ բե ժամանակն են սպառում, այլ իրենք են սպառվում ժամանակի մեջ»: Պետք է հնագույնից հետևել, աղբյուր հավանություն է աշխատել սիրով, եւ փափագում էր մեծ հայրապետը, որ գիրք դառնա այսօրվա ճեմարանականի անշախմատի ուղեկիցը, եւ ճեմարանին գիտակցի եւ խորապես ընթերցի, որ «գիտությունն սպասալից գիտությունը չէ, գիտությանն սպասալից կյանքն է»:

Ծանր հիվանդության ժամանակ էլ Սրբազանցյուն կաթողիկոսը վայելքյան անգամ էլ կը կարողանում մնալ առանց ճեմարանի հետ հաղորդակցության: Եւ հետևորդ Նուր Զորքից գրում է. «Այս տարի ցրված եմ գգում ինձ այն հոգեկից մթնոլորտից, որ ստեղծվում է ամեն տարի շրջանավարտության հանգեյի առթիվ»:

Նորին Սրբությունն իր ողջ կաթողիկոսության շրջանում ճեմարանին ցուցաբերել է մի անսահման վերաբերմունք՝ բազմիցս կրկնելով. «Ճեմարանն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսության կենտրոնական հաստատությունն է»:

Հրանդ ուրարալի ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ
Գեորգյան հոգևոր ճեմարանի ասն

ԽՈՍՔ ՀԻՇԱՍԱԿԻ

«Համարդի գալստ իմ ի լորինս, ուսրի կեկեզ ինչ օգնություն» (ՄԱՄՍՈՒՆ ԵՐԻ):

Կան մարդիկ, որ աշխարհ են գալիս նախախճանությամբ, ժամանակի պահանջով ու բնականորեն, ապրում են կողորհ, շող առ շող ցավ տալիս կեցեց հոգու լույսը եւ հեռանում են գանգից՝ այն պարզ համոզմամբ, բե բոլոր ժամանակներում էլ մարդ արարածը ծնվում է անհրաժեշտաբար, ապրում գարնացած եւ մեռնող կարողով:

Այսպիսին էր նաև մա՛ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի 131-րդ գաղափարը՝ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը: Եւ այսօր, փորձելով մեր համեմատ կաթողությանը ու խոնարհարար սրտի խոսք ասել մեծ մարդու, հոգեբուականի, մանկավարժի, հոգեբանի, փիլիսոփայի մասին, ամենից առաջ նրան մեր մտապատկերի առջեւ վերակենդանացած երբ տեսնում որպես մեծ հայտերի ու ազգին բոլորանվոր ծառայող մտավորականի, որ ամեն առիթով կրկնում էր. «Մեր պատմության ո՞ր էջը քանանք, որ ազգը չտեսնենք: Ան ամեն տեղ է, բոլոր ներքին մեզի կնայի՝ քի՛ անցյալի, քի՛ մերկային եւ քի՛ առավել՝ հետագային զովքիդ էջերն»:

Ամենայն Հայոց 131-րդ Հայրապետը Լուսավորչի արտիկն բազմեց 1995 թ. ապրիլի 4-ին՝ Ազգային-եկեղեցական ժողովի ընտրություն ունենալով Մեծի Սանն Կիլիկի կաթողիկոսության 18-ամյա գահակալի հարուստ փորձառությունը: Նորին Սրբությունն Ս. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում իմաստությամբ ու մկրտմամբ չորս տարի հովվեց Հայաստանայայ Առաքելական Ս. Եկեղեցին՝ մեր ժողովրդի հոգևոր վերագործելի, հզորության ու միասնության սրբազան առաքելությանը ծառայեցնելով իր եռանդն ու ամխնայ ջանքերը, խոսքն ու գործը:

Իր բարձր եկեղեցակցությամբ՝ Վեհափառ Հայրապետն առավել անբաժանելի էկոմենիկ կապերը բոլոր եկեղեցիների հետ, հովվապետական այցելություններով միխթարեց եւ օրհնություն բաշխեց հավատարմի մեր ժողովրդին ի Հայաստան եւ ի արտաքին աշխարհի:

Նա նվիրվ ժողովրդի հետ, ապրեց ժողովրդի համար եւ հետագայ ճանաչեց զավ ի սիրտ, որ անկատար մնացիս բազում ծրագրեր, իրականությունը չգտնաբերող վիճակն բազում երազներ: Հայոց եկեղեցին Հայոց Հայրապետի թարքը լինել էր, իսկ հավատալիքները՝ այդ տուր լինեց իմեղող ուխտավորներ, որ ամեն անգամ այնտեղ եկնելով ու աղոթելով՝ իրենց հոգում պարզադրում են երկրից ծագող լույսի շողե-

րը, այն անտվոր լույսի, որ ողողում է իրենց ողջ երկրությունը:

Ապրած 67 տարիների ընթացքում Նորին Սրբությունը միշտ հայացքը դեպի երկիրը խոսեցած լինեցրեց հասեց՝ այնտեղից բաղելով հոգու վեհությունն ու կատարելությունը: Այնքան վե՛ր, վե՛ր հառեց՝ դեպի երկնային կայսրը, դեպի աստվածային բարձրությունը եւ հորդորեց իր հավատավոր հոտին՝ մշտապես հիշել, բե.

«Տալ եւ տանել մեմա են լույսի ու աչքի, ի՞նչ կ'արժի տալը, երբ անողը չկայ: Ի՞նչ կ'արժի լույսը, երբ աչքը փակ է»:

Բազե՛ր ձեր աչքերը եւ կը տեսնեք լույսը երկրից:

Բազե՛ր ձեր ձեռքերը եւ կ'ընդունեք հաղթ հողից:

Բա՛ց արեք գիրքերը եւ կը լցուեք իմաստությունն եւ գիտությունն բարիքներով:

Չկայ իւրացում առանց ստացումի, չկայ բաղորդումի առանց ճաշակումի» (Գարեգին Ա կաթողիկոս, Հրաչք Տարեկի Թափուր լեռան լանջերում, Աբգիլիս, 1989, էջ 31):

Հիմա մա՛ Ամենայն Հայոց Հայրապետը, մեր կողքին չէ, մեզ հետ չէ լույ կը Ֆիգիկական գոյությունը: Սակայն ամեն բարիք եւ բոխից, քի՛վ ու խոյակից, հարազատ ժողովրդի նորության պատմության էջերից ուղեկցում է մեզ իր հայացքով, ծիծողուն աչքերով հետևում մեր ամեն բայից, հույս ու հայրաբար, որ արժանի լինենք իր իսկ բառերով հայրապետին ասելու.

«Թարք լեռ Հայաստանացած է, Մետին՝ մ բեզի, որովհետեւ»:

Զեզնով անցնալ կը դադրի անցած ըլլալ:

Զեզնով ներկան կը դադրի անցալոր ըլլալ:

Զեզնով յաւերժությունն մրմունջը կը դառնալ:

«Բայելիք»՝ Նույն տեղում, էջ 32):

Նաև Ամենայն Հայոց Վեհափառ չի ժողովում հիշեցնել իր հավատալիքով հոտին, բե.

«Մեք երկրից, էս վերին աշխարհից, պարզ ու ջինջ տեսնում ենք մեր քաղաքում ամապարհի: Չե՛ք համար աւելի արեւուն եւ գնդեկից օրեք են գալու: Երբ երկրից մախատեսում ենք, որ մեր հողի ընթերցիք ի խորհրդատու ու կենսախայտ ալիք է շարժում, մեր բարեքը վերստին հոգեկան ոյժ են հազում, մեր լեռներն ու դաշտերն ապրեցնալ մշտապար է եւ քչամանու կոնքի կրկան չի դառնալ»:

Լեւեդք մեր ձայնին՝ գիտեցք նրանց ընդառաջ գնալ» (Նույն տեղում, էջ 30):

Խորքը, խունկ եւ բյուր օրհնություն Վեհափառ Հայրապետի անմահ հիշատակին:

Մարիամ ՎԱՐԳՆԵՆԸ

ԱՐՅԱՆՅԱՆ ՎԵՐՀՈՒՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

«ԵՍ ՏԵՍԱՄ ԱՐՅԱՆԻ ԱՊԱՐԱՆՆԵՐԻ ԱՎԵԼԻ ՊՆՅՈՒՆ»

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրվելուց հետո երջանակահիշատակ Գարեգին Ա Վեհափառը, ի շարք հրաշալի լուծում պահանջող բազմաթիվ խնդիրների, առաջնահերթ նշանակություն տվեց նաև հովվապետական այցելություններին: Քանզի կաթողիկոսի կարեւորագույն պարտավորությունն է ամենապես հանդիպել իր հավատալիքյալ գաղակներին, տեղյակ լինել նրանց հույզող հարցերին, հայրական խոսքով հորդորել, բաշխել եւ միխթարել նրանց:

1995 թվականն էր: Վեհափառը մոր էր վերադարձել Արցախ կատարած առաջին հովվապետական այցելությունից, որի կապակցությամբ պատիվ ունեցա Արցախի բեմի «Խօսք» պաշտոնաթերթի համար հարցազրույց ունենալ նրա հետ:

Արցախյան երկար էր սպասել այդ՝ հիրավի պատմական այցելությանը: Սպասել էր խորհրդային կոչված աստվածամեծ տարիներին: Այսպես էր ամբողջական հայաժողովների օրերին: Պատերազմի տարիներին, ռմբակոծվող քաղաքներում ու գյուղերում, գաղախի մահացների ճանապարհներին, դաժան կորուստներից ցավը արտում: Նաև այն օրհասական պահին, երբ բշմամիջ գտնվում էր Արցախի սրտի՝ Գանձասարի մատույցներում: Սպասել էր, երբ գնեցր ձեռքին, հոգով ապավինած Աստուծո, մեկը մյուսի ետեկից պատահական էր հայրենի բնակավայրերը՝ անվախելով հարազատ երկրի կտտ սահմանները: Եւ անաղիկ ամբողջ Արցախը եւ հարաբանակած արցախյան խորհրդ երախտագիտությամբ իրենց հյուրընկալ սիրտը բացեցին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի առջեւ:

Գարեգին Վեհափառն առաջին անգամ էր լինում Արցախում: Ստեփանակերտ, Շուշի, Ասկերան, Մարտունի, Ճարտար եւ Հարություն, Մարտաշեն, այցելություններ Արցախի նշանավոր եկեղեցիներ ու վանքեր: Այցելություններ փրավոր ազատամարտիկներին, ուր բուժվող զինվորները լսեցին նրա ջերմ ու սիրտիկ խոսքերը, ԼՂՀ պաշտպանության բանակի ուսումնական կենտրոն, ուր Վեհափառն օրհնեց Արցախի կորովի մարտիկներին, բազմաթիվ համընկածները արցախյանների եւ Արցախի բարձրաստիճան պաշտպանների հետ: Վեհափառի հատուկ ուշադրությունն արժանացան արցախյան մանուկները: Յուրաքանչյուր վայրում հանրակրթական, եւ ամենուր Վեհափառը տվեց իր իմաստուն բարոյը, իր հայրական պատգամը ու աստվածային օրհնությունը: Եւ ամենուր ցնծալից ղեկավարում: Արցախի իր սիրելի Հայրապետին ամեն տեղ դիմավորում էր «Հայրենիք եւ հավատ» կարգախոսով: Այս այցելության արդիւնքում ու կենդանի հուշը դեռ երկար կմնա արցախյան հոգում:

Վեհափառը նույնպես տպավորված էր Արցախում ու նրա հերոսական մարտիկներով: Եւ իր վերադարձին գնահատեց Արցախն ու արցախյան: Ունկնող լինեց նրա խոսքին. «Որքան բարձր են

դավալիկն իմ մեջ դավալորությունները, նույնքան եւ խորն են, եւ կիսավառ, որ սիրելի հավաքել կրկնել, որքան եւ գոյություն ունենան, ամենը սիրելի միշտ բարձր մնան իմ հիշողության մեջ: Ոչ միայն նրա համար, որ առաջին անգամ եւս եւս անհնազախ այցելում էր Արցախը, այլ նրա համար, որ եւս Արցախի մեջ դիմա մեր ժողովրդին, ընդգծելով մա՛ այս բարձր ժողովրդին: Արցախը, վերջին հաշվով, հող է միայն: Արցախը մարդով արժեքավոր էր հող է: Միշտ լսել ու կարդացել էր՝ Հարաբախի մասին որպես անուն կամ աշխարհագրական վայր բարոյեղի վրա, Արցախն այժմ դարձավ բարոյի երկիր ու գիտակցության մեջ, շնորհ, գործող, մարդկայն ժողովրդ:

Եւ մեր ժողովրդի մեջ դիմա իսկական հավաք՝ անկեղծ, պայանական հավաքը եւ ոչ թե սույն չհասկանություն կամ գոյր պայանական, ապանդական ժառանգության արտահայտություն: Այդ հավաքի ծարավը մարդու եւ ազգի արժանիքներից մեկն է: Ծարավ լինելը կենսական է, որ այն ջուրին, այն կենսական ջուրին, որին ծարավը գգում ենք, այդ ջուրին արժեքը իմանում ենք: Եւ քրիստոնեական հավաքըն է մեզ համար այդ կենսական ջուրը՝ Իմը Հայրապետ: Հերթաբար ժողովրդի այդ ծարավը, այդ սպասումը, այդ անկախությունը ինչ հուսալից:

Տեսա մարաշն սերնդի անշի՛ր հրեկաններ, մա՛նուկներ, դպրոցականներ, բան հրեկանայում էի: Այդ հրեկանների ծախրների մեջ եւս դիմա Արցախի ապագան ավելի պայծառ:

Տեսա, այնտեղի եկեղեցիներում դավալող աշխարհները, առաջնորդ սրբազանի ու քահանայի կնիքայ ջանքերով:

Տեսա, մեր այնտեղի բանակը: Եւ այդ բանակի բոլոր նվիրյալ զինվորներին եւ գնահատում եմ «բազմաթիվ» բառով: Նրանք պարտաբաժնող են, նրանք պաշտպանության նվիրյալներ են: Կյանքը Արաված է մեզ ցովել, եւ մենք պարտավոր ենք այդ կյանքը պահպանել, ծաղիկեցնել եւ սպասավորել: Աստուծո: Ոչ մի ուրիշ իրավունք չունի մեր կյանքը խլելու, մեր հողը խլելու: Դա Աստուծո փրկումն է մեզի: Եւ քրիստոնեական, այցելեցի զինվորներին: Տեսա նրանց համբերությունը, փոխանությունը, արիությունը:

Սիրելի արցախյան երաքաններ եւ բույրներ: Այսօրից Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից, եւ աղոթք ու առաքում առ Արաված, որ չե՛ք բողոքի պահի ամուր, փոխում, հարաբերական, անհուսալիք՝ այս կյանքի ճանապարհի վրա: Եւ այժմ Արցախի մասին չե՛ք կարող մարմնով այնպես, ինչպես մարմնով եւ իմ այցելությունից առաջ: Այժմ Արցախը դիմել է իմ հայրապետի դիմա, անշիր, հող, կյանք... Թող Արաված չե՛ք բողոքի օրհնի»:

Վեհափառը այսօր մեզ հետ էլ այլևս, սակայն որքան հուսալից ենք մենք նրա խոսքերը, «Եւ տեսա Արցախի ապագան ավելի պայծառ»:

Ավելի ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ա Կ Ա Թ Ո Ղ Ի Կ Ո Ս ՀԱՅՈՑ ՇՆՈՐՀԱՐԵՐ ԵՒ ՕՐՀՆԱԲԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՐ

Հայ ժողովրդի սրբության սրբոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն անպարզորեն սգի մեջ է: Կյանքի 67-րդ տարում վախճանվեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Նորին Սուրբ Թմուրթյուն Տեր Տեր Գարեգին Առաջինը:

Չորս տարուց մի փոքր ավելի տևեց Գարեգին Առաջինի գահակալությունը Սուրբ Էջմիածնում: Որպես 131-րդ հաջորդը Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի: 1700 տարվա մեջ մի ակնթարթ է բխում չորս տարին, սակայն համառոտ մի անդրադարձն իսկ վկայում է, թե որքան մեծ ու բացառիկ է եղել Հայոց Հայրապետի ավանդը: Այսօր մենք չէ, որ պիտի գնահատենք, երբ լրացառի հոգևորական չէ, որ պետք է ներկայացվի այն խոշոր գերազանցությունը, որն ունեցավ Գարեգին Առաջինը: Հայոց Եկեղեցու պատմության մեջ: Ժամանակն ու պատմությունը նրա անունը արժանավորապես կպատկեն «բար քաղում գործոց խորոց»: Ստորին կտրվածքով միայն ամփոփ կերպով ուրվագծել Գարեգին Ա կաթողիկոսի գահակալության շրջանը:

1995 թ. ապրիլի 4-ին Սուրբ Էջմիածնում շուրջ 400 պատգամավորի մասնակցությամբ գումարված Ազգային-եկեղեցական ժողովը Մայր տաճարի կամարների ներքո Գրիգոր Լուսավորչի արձանի մոտ գահակալ հռչակեց Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդին, որն այդուհետ կոչվեց Գարեգին Ա կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Ստանձնելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի պարտականությունները՝ 63-ամյա Գարեգին Առաջինը մի քանի օր անց փորձում ուղղեց իր հարուստ փորձն ու ողջ եռանդը ներքոյից Մայր Աթոռի ծաղկման ու բարգավաճման գործում:

Ծնունդով քնասպի, մանկությունից Հայ Եկեղեցու գրկում կրթված ու հասակ առած ազգագրական հայրերից՝ Լավազյանի անունով՝ Լեւոն Սարգսյանը՝ ուսանել է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության դպրեմանում: 1949-ին չեռնադրվել արվեստագետ: 1952 թ. սպահմանից 28-ին՝ կուսակցական անվանակոչվելով Գարեգին Երկրորդի՝ ի հիշարկավոր Գարեգին Ա Ռուս-սիկիական մեծավարկալ կաթողիկոսի: Կաթողիկոսական քննակազմակերպություններից հետո՝ 1955 թ. հունիսի 5-ին, արագել է վարդապետական արհմիակց, դասավանդել դպրեմանում ու մեկ տարի անց պատմական դասի պատմությունը: 1957-59 թթ. ուսումնասիրությունը շարունակել է Սուրբ Երզնկայի համալսարանում (Անգլիա): 1963-ին արագել է ժայռագրական վարդապետական ասպիրանտ, 1964 թ. հունվարի 19-ին չեռնադրվել է եպիսկոպոս, 1971-73 թթ. եղել է Իրան-Հնդկաստան բնիկ առաջնորդ, 1973-ին արագել արքեպիսկոպոսի մեկ տարի անց ընտրվել է Նուբիայի Ամերիկայի Արևելյան բնիկ առաջնորդ: 1977 թ. մայիսի 22-ին Գարեգին արքեպիսկոպոս ընտրվել է Մեծի Տանն Կիլիկիո Խորհրդի Ա Բարախյան կաթողիկոսի արքեպիսկոպոս, իսկ 1983 թ. դարձել Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս: Թե՛ միջին կաթողիկոս ընտրվել է թե՛ հայրկիցյան ընտրություններից հետո նա լայն մասնակցություն է ունեցել միջինկեղեցական կազմակերպությունների ու գաղմագման միջազգային համաժողովների աշխատանքներին, վարել է պարասիականություն պաշտոնները...

Իրանական բաղադրական պարզապատկերների բարդ շրջանում Գարեգին կաթողիկոսը կարողացավ պահպանել իրանականությունը...

բյան հոգևոր կրթություն, միաժամանակ հաղորդակցվելով Սփյուռքի պայմաններին հարկող դժվարությունները՝ ծաղկում վիճակի հասցրեց Ամերիկայի կաթողիկոսությանը: Վարչական-կազմակերպական ամենաբարձր աշխատանքների բազմության մեջ Գարեգին կաթողիկոսը հասցրեց նաև գրիկ տաճարի աշխատություններն ու գործը:

Ահա այսպիսի վատնակալոր ու բազմափորձ անհատն էր, որ 1995 թ. բազմելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսական արժանի անձնապետի ծանոթով ձեռնարկեց Հայոց Եկեղեցու առջին ծառայած բազմափորձ լուծման ու Ս. Էջմիածնի բարեփոխման գործը:

Կաթողիկոսը նախ վերափոխեց Հայաստանի ներքին բնական կառուցվածքը՝ այն համապատասխանեցնելով երկրի վարչական (մարզային) մոդ բաժանմանը ու ելունով պատմական նախադրյալներին: Ըստ այդմ՝ նախկին չորս բնիկ փոխարեն՝ 1996 թ. մայիսի 30-ի կաթողիկոսական պաշտոնագրով ստեղծվեց 8 բնիկ: 1997 թ. հունվարին, կաթողիկոսի տնօրինությամբ, Ռուսաստանի ու Նոր Նախիջևանի բնիկ տարածքում եղած Ուկրաինայի ու Հարավային Ռուսաստանի առաջնորդական փոխանորդությունները վերափոխվեցին առանձին բնիկներ:

Այս մոդ բնիկների ստեղծման շնորհիվ տեղերում զգալիորեն աշխուժացավ եկեղեցական կյանքը, հիմնվեցին առաջնորդարաններ, ստեղծվեցին բնական խորհուրդներ, մշակվեցին աշխատանքային ծրագրեր, վերաբացվեցին տասնյակ նոր եկեղեցիներ:

Այդ ընթացքում Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի բարդակալան ու կրթամշակութային աշխատանքների բնագավառում արժանագրվեցին:

Քրիստոնեական բարոգությունն ու դաստիարակություն կենտրոնի միտումներ Ս. Գայանե եկեղեցու հիմնովում վերաշինված հարմարավետ շենքում, նրա կողմից ընդարձակ բարոգական գործունեության ծավալումը, Գեղարքան հոգևոր ճեմարանի հիմնովում նոր գեղարքան ու վերաբացումը (1997), ուսումնական պայմանների բարելավումը՝ նոր համընթացարանի կառուցմամբ, ուսանողության թվի աճը (նախկին 40-ի փոխարեն 100), Մայր Աթոռի տարածքում բարոգական, կրթամշակութային կան, հայագիտական, գրական շուրջ 250 անուն գրքի հրատարակությունը ու այլն:

Գարեգին Ա Վեհափառն անդուլ գործունեության շնորհիվ խորհրդային 70-ամյա շրջանի կրոնական արգելքների ու հակակեղեցական բարոգության հետևանքներն աստիճանաբար սկսեցին տեղի տալ: Բազմապատկվեցին եկեղեցում կատարվող հարսանիքներն ու մանուկների մկրտությունը: Բազմաթիվ դպրոցներում սկսվեց կրոնի ուսուցումը, ստեղծվեցին կիրառական դպրոցներ, կոնստանդնուպոլսյան կաթողիկոսի տեսանկյունից կրոնական հետազոտությունները: Ս. Էջմիածնում ստեղծված Մամուլ դիվանը ու Վեհափառ Հայրապետի օրհնությամբ հիմնադրված «Քրիստոնեական Հայաստան» երկշաբաթաբեր սկզբին համակարգված բարոգական ու տեղեկատվական աշխատանք կատարել:

1997 թ. հունիսի 15-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ձեռքով եպիսկոպոսական ձեռնադրություն կատարվեց վեց վարդապետ բնական ստացավ վեց վարդապետ բնական առաջնորդ, սա առաջին եպիսկոպոսական ձեռնադրությունն էր նորանկախ Հայաստանում:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի օրհնությամբ բացվեց Երևանի պետական համալսարանի աստվածաբանական ֆակուլտետը: Կաթողիկոսի անմիջական նախաձեռնությամբ, հիմնովում վերակառուցվելով, ժամանակակից գիտամշակութային կենտրոն դարձավ Օշականի Մաշտոցի դպրատունը, որն արդեն ակտիվ գործունեություն է իրականացնում:

Գարեգին Առաջինը բազմաթիվ հայրապետական այցելություններ կատարեց՝ առաջին ուղևորությունը ձեռնարկելով 1995-ի մայիսին 5-ին՝ դեպի 1988-ի կործանարար երկրաշարժի հետևանքով ավերված Գյումրի, նույն ամսվա վերջին՝ հեղուկական Արցախ:

1995 թ. հունիսի սկզբին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը մեկնեց Լիբանան ու Ամերիկայում մասնակցելով Մեծի Տանն Կիլիկիո մոդ կաթողիկոսի ընտրությանը՝ նախազանցեց Արամ Ա կաթողիկոսի օժանդակման համընթացությունը: Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը մեկնեց Մոսկվա՝ Ռուսաստանի հայոց բնիկ միաժամանակ իյուր լինելով Մոսկվայի ու Համայն Ռուսիո պատրիարքի: Նույն թվականի սեպտեմբերին Վեհափառն այցելեց Վրաստան, հոկտեմբերին մեկնեց Ռումինիա, դեկտեմբերին՝ Ուկրաինա: 1996 թ. Գարեգին Առաջինը հովապետական մեկ քանի ծավալում այցելություններ կատարեց, հունվար-փետրվար ամիսներին՝ ՄԱՐ ու Կանադա, մայիսին՝ Կոստանդնուպոլիս, օգոստոսին՝ Բրազիլիա, Ուրուգվայ, Արգենտինա, սեպտեմբերին՝ Եթովպիայում:

Շվեյցարիայում, Նորվեգիայում, Իտալիայում, ուր հանդիպեց Հռոմի պապին: 1997 թ. տարեկանից Վեհափառ Հայրապետը հովապետական այցելում մեկնեց Ֆրանսիա, այնուհետև՝ Ավստրալիա, Նոր Զելանդիա, Սինգապուր ու Բանգկոկ, հունիսին՝ Ավստրալիա, օգոստոս-սեպտեմբերին՝ Հարավային Ռուսաստանի բնիկ մոխրերին՝ Անգլիա, 1998-ի հունվար-փետրվար ամիսներին՝ Եգիպտոս ու Գերմանիա, ապրիլին՝ Անգլիա ու ՄԱՐ, ուր մայիս ամիսի մայապահեց ամերիկայից բնիկ 100-ամյակին նվիրված հանդիսությունները: 1999-ի մարտին Վատիկանում կատարեց «Հռոմ-Հայաստան» ցուցահանդեսի բացումը:

Արտասանման այս այցելությունների ժամանակ Վեհափառ Հայրապետն ունեցավ հարյուրավոր հանդիպումներ՝ պետությունների մեծ մասի ղեկավարների ու պետական առաջին դեմքերի, թույլ եկեղեցիների բարձրաստիճան երկրպագուների, հայ համայնքների հոգևոր առաջնորդների, քաղաքական, մշակութային գործիչների, գործարարների, հայկական բազմազան կազմակերպությունների ղեկավարների, ուսանողության, աշակերտության ու ընդհանրապես սփյուռքահայ հասարակության բոլոր խավերի հարգարժիք մարդկային հետ: Այս այցելությունները, հովապետական այցելությունները, միաժամանակ մեծապես պատասխանեցին նորանկախ Հայաստանի միջազգային վարկի բարձրացմանը, հայրենիք-սփյուռք կապերի սերտացմանը:

Ընդունելությունների առումով պակաս հաջեցած չէր Վեհափառ Հայրապետի առաջին ճամբար Արցախում, ուր նրան էին այցելել Հայաստան եկող գրեթե բոլոր պաշտոնական պատվիրակությունները, գանձազան երկրների նախագահներ, ղեկավարներ, հայրապետներ, թույլ եկեղեցիների առաջնորդներ, սփյուռքահայ ուսուցիչներ, մտավորականներ ու այլն: Վեհափառ Հայրապետը մշակական կապի մեջ է եղել ՀՀ ղեկա-

վարության՝ նախագահի ու վարչապետի հետ՝ օգտագործելով իր միջազգային բարձր հեղինակությունը, «Հայաստան» հիմնադրամի ու միջազգային գանձազան կազմակերպությունների միջոցով շոշափելի նպաստ է բերել մեր երկրին ու պետությանը:

Չնայած բազմազան փնտրված Վեհափառ Հայրապետը, անդադանա մնալով ուսուցչի կոչմանը, դասավանդում էր Հոգևոր ճեմարանում, ամեն շաբաթ օր առավոտյան ժամերգության ավարտին բարոգ խոստում Մայր տաճարում, ամենական օրհնակով ոգևորում Մայր Աթոռի միաբանության անդամներին, խրախուսում էրիտասարդներին, իրականացնում բարեգործական ձեռնարկներ, մտածամանակ Հայ եկեղեցու շրաններով պարզապետությամբ բազմաթիվ մտավորականների ու բարեգործների գնահատելով ժողովրդի ու եկեղեցու առջև մատուցած նրանց ծառայությունները:

Բազմաթիվ են եղել նաև ներքին բնիկ կատարած հովապետական այցելությունները: Հայաստանի բնակավայրերից շատերը, որտեղ պատմության ընթացքում երբևէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի խոր ղեկավար, Գարեգին Առաջինի ժողովրդասիրության շնորհիվ ոչ միայն արժանացան այդ պատվին, այլև գաղափարական տեսչական հազարավոր մարդիկ հնարավորություն ունեցան ունենորեն իր կաթողիկոսի ոգևորման ու ուսուցանող խորքը, չփվելու նրա հետ ու հայրապետական օրհնություն ստանալու:

Վեհափառ Հայրապետի ծավալած ընդարձակ գործունեության մի կարելի ուղղություն էլ 2001 թ. Հայաստանում քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի տոնակատարության նախապատրաստումն էր: Նրա նախագահությամբ մշակվել է ընդարձակ ծրագիր առաջին տարիների համար, որը ներառում է Հայաստանում ու նրա սահմաններից դուրս գտնվող մի շարք պատմական վանքերի նորոգում, Երևանում Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Մայր տաճարի կառուցումը, իտալական շքեղ հրատարակությունների լույս ընծայում, ամենաուսուցիչական գործունեությունները, միջազգային ցուցահանդեսներ, գիտատեղեկություններ ու այլն, որոնց մի մասն արդեն իրականություն են դարձել:

1996-ի սեպտեմբերի 8-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում կատարվող Մեծնորհների ժամանակ Գարեգին Առաջին կաթողիկոսն այն անվանեց «Վերածննդի ժամանակ»: Խորհրդանշական է, որ դրանից մեկ օր առաջ Գարեգին Ա Վեհափառը, արժանի մատուցելով իր իրադրության շրջանի ընտրության գոյ դարձած Խորհրդապետության կաթողիկոսի, հանդիսավոր շուրջով նրա աշխույժ Ս. Գայանե վանքից տեղափոխվեց Մայր Աթոռ ու ամփոփեց իր պատշաճ տոնը:

1997 թ. ապրիլի 7-ին մայրաքաղաք Երևանում տեղի ունեցավ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Մայր եկեղեցու հիմնադրման ձեռնարկը: Ամենայն Հայոց Հայրապետի: Հանդիսավոր արարողություն ժամանակ Վեհափառ Հայրապետն իր խոսքում

ընդգծեց, որ Արևմտյան Մայր եկեղեցու հիմնադրությունը պետական վկայությունն է մեր եկեղեցու կենսունակության, բանիկ քրիստոնեությունը Հայաստանում ոչ միայն անցյալ է, այլև ներկա ու մշտանորոգ ընթացք: Ամենող տարիների Վեհափառ Հայրապետի ձեռքով օժվել են Օղեսայի, Կիսկի, Կրասնոդարի հայկական եկեղեցիները, Հայաստանում Գործարանի Ս. Աստվածածինը, Գործարանի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի, Արեւիկի Ս. Աստվածածինը, Գեղիկի թուխմանուկը, հիմնադրվել են բազմաթիվ եկեղեցիներ: Վեհափառ Հայրապետի հոգաբարձությամբ հիմնվեցին նորոգված են պատմական այգիների նշանակող վանքեր, ինչպես Տաթևի, Կիսկի, Մա-նասիկ: Կառուցվել ու գործում են նոր եկեղեցիներ Իջևանում, Բերձորում, Արեւիկայում, վերականգնվել ու վերաբացվել են Եռլիկի Ս. Ամենափրկչի, Մեղրի, Նորաշենի, Լեւոնավանի, Մյարսի, Տանուտի ու բազմաթիվ այլ բնակավայրերի եկեղեցիները:

Վերջին մեկ տարում առողջական վիճակի վատացման պատճառով Հայոց կաթողիկոսը բուժման պարբերական շրջան անցավ Մոն Զորթում: Մակայն դաժան հիվանդություններ թույլ չտվեց, որպեսզի բազմաթիվ Հայրապետը չարությունների իր հայրենակցական ծրագրերը: Հոգեկան մեծ կորուցված փորձարկյան բվագույն կամքի ու գեղմարկյան իր հարաքաղաքի ֆիզիկական ցանկ ու լիարժեք եկեղեցական կատարել իր կաթողիկոսական պարտականությունները: 1999-ի ապրիլի 18-ին նա իր բազում երազանքներից մեկն ակնառեստը եղավ, ընդգրկված տեսավ հռչակավոր Նորապետները ու իր ձեռնարկ օժեց այն:

Գարեգին Առաջին կաթողիկոսը հիշապի հոգեւոր հայր էր իր ժողովրդի համար շնորհաբեր ու օրհնաբան, բարոգիչ, ուսուցիչ, գիտական, բարձր մտավորական, շրջախայյաք բարոգագետ ու միաժամանակ անասիման քարի ու անմիջական մի մարդ, որի հետ խոսքն ու գրույցն անխուսափելիորեն վեր էր ածվում իմաստունի ու աշակերտի երկխոսության: Որքան շատ բան ունիկա ա մանուկի շահ մեր ժողովրդի ու ի փառս մեր Ս. Եկեղեցու: Սակայն այն, ինչ հասցրեց անել, արդեն իսկ հայոց բազմադարյան պատմության մեջ փաստագրված մնալուն ու անանա արժեք է:

Կարեն ՄԱԹԵՈՍՅԱՆ

ԱՊՎԻՍԱՏ ԱՐԵՂՎԱ ԳԱԼՍՏՅԱՆ ՈՐԴԻՆԱԿԱՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄՈՎ ԽՈՍՔ ԱՇԿԵՐՏԻ

Սկիզբը՝ էջ 5

սերնդի ոգով՝ Գարեգին Հովսեփյանի, Կարապետ Եպիսկոպոս Տեր-Սյրաշյանի, Կոմիտասի ոգով։ Այդ էր ուզում տեսնել Վեհափառ Հայրապետը Մայր Աթոռի տարածքում եւ Հայ Եկեղեցու ծոցում ընդհանրապես։ Եւ այսօր իմ հոգեւոր եղբայրներից շատերն արդեն արտասահմանում են՝ դրսի համայնաբաններում, ծանոթություն են աստվածաբանական նոր մտքերի՝ շնորհիվ Վեհափառ Հայրապետի։ Եւ այսօր մենք պարտք ունենք Հայրապետի հիշատակի առջեւ, պարտք ունենք ասելու, Վեհափառ Տեր, այս վայրկյանին էլ մենք ուխտում ենք, որ պիտի Ձեր սկսած գործը, Ձեր առաքելությունը, Ձեր տեսիլը շարունակողները լինեն։ Եթե չենք կարող Ձեզ գնալ, գրեթե փորձենք Ձեր արածի, Ձեր տեսածի փոխանցողը լինել մյուս սերնդին։

Երբ Վեհափառ Հայրապետը հիվանդ էր այս վերջին օրերին, նախախնամությամբ կամ պարզապես պատահականությամբ՝ իր սնարի մոտ դրված էր Մովսես Խոբեմացու «Հայոց պատմությունը»։ Եւ թերթելով Հայոց պատմության էջերը, կանգ առա Մովսես Խոբեմացու ողբի վրա, որ ասում էր Սահակ Պարթևի մասին, քե՛ մահկանացու ծնվեց, բայց անմահ հիշատակ բոլորեց, եւ Խոբեմացին սկսում է թվել, քե՛ ինչ առաքելություններ ունեին Սահակ Պարթևն ու Մեսրոպ Մաշտոցը, եւ ողբում է իր վիճակը, իր ուսանող վիճակը, իր աշակերտ վիճակը, որ երանություն էր լցված, ուրախությամբ լցված, գիտություն ափրաքած՝ եկել էր Հայոց աշխարհ, որ իր ուսուցչին տեսնի, որ իր ուսուցչին ցույց տա, ուրախացնի իր գիտելիքներով, իր մեծությամբ, բայց, ավա՛ղ, ուսուցչիները չկային, եւ ինքը՝ որպես մի պարզ աշակերտ, մի խոնարհ աշակերտ, ողբում էր իր վիճակը։ Այդ նույն պարունակ էր նույն զգացումը, առանց չափազանցելու, եւ ունեցա, երբ պարզապես այդ աշակերտական զգով լցված ուսուցչիս հետ լինելու, հաղորդակցվելու ցանկությամբ վերադարձա Մայր Աթոռ, բայց, ավա՛ղ, Հայրապետը այլևս չարժեքելու եւ լսելու ունակություն չունեց։

Այսօր հայ ժողովուրդը, կարծում եմ, քե՛ կողքոցեց մի մեծություն, այսօր մենք Հայրապետի մահը չէ, որ ցավում ենք, իր համար չէ, որ ցավում ենք, եւ վստահ ենք, նա գնաց՝ խառնվելու իր ուսուցչին, իր այնքան երանելի հայրերին, վարդապետներին, հայրապետներին, իր քաղաքացիական առաջնորդ դարձած մեր պատմության երանելիներին, այսօր եւ ցավում եմ եւ ողբում եմ մեզ համար, ապրողներին, մնացողներին համար, որ կտրվեցին այդ մեծությունը։ Եւ կարծում եմ, որ Վեհափառ Հայրապետն իր անմահության այսօր էլ մեզ դաս է տալիս, եւ երկնքից պիտի այսօր նայի մեզ՝ ուրախանա մեր ուրախությանը, մեր հաջողություններով, իր տեսիլքների իրականացմամբ եւ իր պարզ մարդկային սրտով կրկին ցավի, ցավի մեր ձախողությունների, մեր դժբախտությունների համար։

ՆՆԱՐԻ ՄՈՏ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Ներքին աշխարհս է այեկոծ, Փոթորիկն է, որ բայլ առ բայլ Հավաքվում է մեր գլխի շուրջ, Եւ ուր որ է, պիտի պայրի...

Օրըստօր անհագնանում, Ալիք-ալիք է կուտակվում, Մի օր հանկարծ պիտի պայրի Ահեղ լուրը աշխարհացուցը։

Մենք միաբան աղոթասաց, Բժշկության Ավետարան Ու Նարեկ ենք կարդում անձայն, Որ փոթորիկը խաղաղվի։

Խոռվյալ հոգով, շփոթ մտքով, Խոշո՜ւյ մարմնով աղոթում ենք՝ Տեր, ընդունիր մեր խոսքն անկեղծ, Ինչ որ հաճո է Բեզ համար։

Ներսես ՎԱՆԱԿՆԻ
26.06.1999 թ.

ՀԱՎԻՐԵԼ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍԲ. ԷԶՄԻՆԵՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ԵՐՈՒՄԱՂԵՄԻ
ԵՒ ԹՈՒՐԻՔԻՆ ՀԱՅՈՒՆ
ՊԱՏՐԻԱՐԽՆԵՐԸ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետի հուղարկավորության արարողությանը մասնակցելու նպատակով հուլիսի 2-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին ժամանեցին Երուսաղեմի հայոց պատրիարք Տ. Թոգոմ արքեպս. Մանուկյանը Ս. Սուեան արքեպս. Դարիբյանի ուղեկցությամբ եւ Կ. Պոլսի հայոց պատրիարք Ս. Մեսրոպ արքեպս. Մուրադյանը Ս. Շահան արքեպս. Սվադյանի ուղեկցությամբ։ Օդանավայանում շքանշանի հետ միասին հայոց պատրիարքներին դիմավորեց կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ Տ. Գարեգին արքեպս. Ներսիսյանը։

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍԲ. ԷԶՄԻՆԵՐԻ
ԱՅՅԵԼԵՐԻՆ ԼՅՈՍԱՍՏԱՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ
ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՊՈՂԱՎՔԻ
ՆԱԽԻՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետի մահվան կապակցությամբ հուլիսի 2-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեցին Հայաստանի առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանը եւ ՀՀ Ազգային ժողովի նախկին նախագահ Բաբկեն Արարեցյանը եւ գրառումներ կատարեցին ցանկությունների մատյանում։

ՄԱՍԼԱ ԳՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ

ՄԱՍՏՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Սկիզբը՝ էջ 1

որից հետո դադարելու են իր լիազորությունները՝ որպես կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ։ Տեղապահի եւ ապագա կաթողիկոսի հավանական թեկնածուների մասին եղած հարցումն ու պատասխանը, որ այժմ Մայր Աթոռը սգի մեջ է, եւ պատեհ չէ այդ հարցերը քննարկել, միաժամանակ տեղեկացրեց, որ Հայ Եկեղեցու բոլոր եպիսկոպոսները համարվում են օրինական թեկնածուներ։

Հուլիսի 4-ին տեղի ունեցավ տեղապահական ընտրություն, որի ժամանակ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տեղապահ ընտրվեց Տ. Ներսես արքեպս. Պողոսյանը։

Հուլիսի 5-ին Վեհապառնում հրավիրվեց մամուլի ասուլիս, որը բացվեց Ս. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանի համառոտակի ներկայացրեց տեղապահ արքեպս. Պողոսյանի կենսագրությունը (նշելով նաեւ, որ խորհրդանշական գուգադիպությամբ՝ այդ օրը սրբազանի ծննդյան տարեդարձն է), որից հետո Ս. Ներսես արքեպս. Պողոսյանը տեղեկացրեց, որ ինքը պիտի վարի կաթողիկոսարանի ընթացիկ գործերը եւ նախապատրաստի Ամենայն Հայոց 132-րդ կաթողիկոսի ընտրությունը։ Եղան մի շարք հարցումներ՝ կապված ապագա կաթողիկոսական ընտրությունների հետ։ Ընտրության ժամկետի կապակցությամբ սրբազան հայրը նշեց, որ ցանկություն կա մինչեւ 2000 թվականին իրագործել կաթողիկոսական ընտրությունը։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ Տ. ՆԵՐՍԵՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈԶՏՊԱԼՅԱՆԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներսես արքեպիսկոպոս Պողոսյանը, ավագանի անունով՝ Հակոբ, ծնվել է 1937 թ. հուլիսի 5-ին Գրքոզ հյուսիս քաղաքում (Թուրքիա)՝ արեւմտավորի ընտանիքում։

1939 թ. ընտանիքով գաղթել է հասառադվել են Բեյրութում, ուր տասնել է նախնական կրթություն տեղի հայկական Նուպարյան վարժարանում։

1951 թ. ընդունվել է Անիվիսի դպրեվանը, ուր սովորել է մինչեւ 1955 թվականը։

1955-1957 թթ. սովորել է Էշրեֆի քաղաքում գտնվող Կենտրոնական քաղաքացու վարժարանում։

1957 թ. սեպտեմբերին ծնողների հետ մեղադրել է Հայաստանի մեկ ամիս անց ընդունվել է Հոգեւոր ճեմարան։

1957 թ., ձեռնար Հայկազուն արք. Աբրահամյանի, ձեռնադրվել է սարկավազ։

1960 թ. ավարտելով Հոգեւոր ճեմարանը՝ մեկնել է Մոսկվա եւ մեկ տարի ուսանել Զագորսկի Հոգեւոր ակադեմիայում։

1961 թ. հունիսի 5-ին, ձեռնար Ամենայն Հայոց Վազգեն Ա կաթողիկոսի, ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա՝ վերանվանվելով Ներսես արքեպս։

Կրոնական-եկեղեցական կրթությունը խորացնելու նպատակով 1963-1965 թթ. սովորել է Յորքթերի (Անգլիա) Հարության թեմի կրոնական քաղաքացու ուսումնարանում։

1965-1969 թթ. վերադառնալով Մայր Աթոռ՝ վարել է Հոգեւոր ճեմարանի տեսչության պաշտոնը։

1969-1970 թթ. սովորել է Ժմեռի եկեղեցական ինստիտուտում։ 1969-1972 թթ. իբրեւ հոգեւոր հովիվ ծառայել է Ժմեռի հայոց Ս. Հակոբ եկեղեցում։

1972-1974 թթ. եղել է հոգեւոր հովիվը Լոնդոնի Ս. Սարգիս եկեղեցու։ 1974 թ. Համայնքային եկեղեցական խորհրդի կողմից ընտրվել է Անգլիայի հայոց առաջնորդ։ 1974 թ. հոկտեմբերին, ձեռնար Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի, ձեռնադրվել է եպիսկոպոս եւ նշանակվել Անգլիայի հայոց առաջնորդ եւ հայրապետական պատվիրակ Զեմբրեթի արքեպիսկոպոսի մոտ։

1982 թ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի հրավերով վերադառնում է Մայր Աթոռ՝ իբրեւ դիվանապետ։

Սրբազան հայրը նաեւ է կուսակրոն աշխատանք է ծավալել Մայր Աթոռում։ 1983 թ. ընտրվել է Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնական կոմիտեի անդամ։ Եղել է Հայաստանի աստվածաշնչային ընկերության հիմնադիր եւ ցարդ շարունակում է ծառայել իբրեւ նույն հաստատության տնօրենների խորհրդի ատենապետ։

1998 թ. նոյեմբերին ընտրվել է Ռուսաստանի հումանիտար ակադեմիայի ակադեմիկոս։ Հեղինակ է քաղաքական եւ քաղաքականական շուրջ մեկ տասնյակ հատորների։

1999 թ. հուլիսի 4-ին Գերագույն հոգեւոր խորհրդի եւ եպիսկոպոսաց համաձայն ժողովի կողմից ընտրվեց կաթողիկոսական տեղապահ։

ՄԱՍԼԱ ԳՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՆ

Ֆրանսիական մամուլի արշազանքներից

«Լը Ֆիգարո»՝ հրապարակել է Վատիկանից Ժողովի Վանդիսի հոգվածը, ուր խոսվում է Վեհափառ Հայրապետի, ինչպես նաեւ Հայ Առաքելական Եկեղեցու եւ Հռոմի Կաթողիկոս Եկեղեցու առնչությունների մասին։ Հեղինակը նշում է, «Կաթողիկոսն իր մոտ էր հրավիրել Հովհաննես-Պողոս Բ-ին՝ իբրեւ իր անձնական հիյուրը, եւ այցելությունը ծրագրված էր հուլիսի 2-ից 4-ը։ Պապին՝ Լեհաստան կատարած այցելությունից հետո նախատեսված հանդիպումը ձախողվեց։ Տակավին երեկ առավոտյանը՝ Ս. Պետրոս Եկեղեցում մատուցված Պատարագի ընթացքում, հավատացյալներն աղոթել էին կաթողիկոսի համար»։

«Լը Մոնդո»՝ տպագրել է «ԳԱՐԵԳԻՆ Ա՝ հայերի «պապը» վերնագրով հոդված։ Հեղինակը վկայակոչում է Վեհափառի խոսքերը, «Ես Սփյուռքի գաղթ եմ։ Ես ճանաչեմ մայր հայրերին մեզ, սակայն հայերենից ծանաչ եմ իմ մեջ»։ Եւ ավելացնում, «Գարեգին Ա-ն լավ հարմարվեց իր նոր հայրենիքի պայմաններին՝ այցելելով թեմեր, իր ճիգերը կենտրոնացնելով եկեղեցականների եւ աշխարհականների կրթության վրա. միջատենով ազգային հարցերին, այն աստիճան, որ նրա մասին ասվեց, որ նա Հայաստանի միակ իշխան դիվանագետն է։ Հաջորդաբար գրաված լինելով երկու մրցակից արձանները՝ նա աշխատեց հայ ազգի տարբեր

բաղկացուցիչների հաշտության համար, հատկապես Սփյուռքի եւ Մայր հայրենիքի հայերի միջեւ։

Նա՝ անխնայ ճամփորդող, հայ դատի դեսպան եղավ օտար երկրների մեջ, մի «ուխտավոր կաթողիկոս»։ որ այցելեց Սփյուռքի համայնքները, հանդիպեց եկեղեցական եւ քաղաքական անձնավորությունների, ինչպես Ֆրանսիայում 1997-ին։ Նա կարողացավ գրավել իր օտար ունկնդիրներին՝ շնորհիվ իր ջերմության, հաղորդակցության իր ուրուր գգացականությանը, իր հակումով դեպի նորաձեւություն եւ վերլուծելու իր ընթացքը։

Համարածանք աստվածաբան Գարեգին կաթողիկոսը վաղուց կապվեց Էկումենիզմին. նա մասնակցել է Վատիկանի Բ ժողովին՝ իբրեւ դիտորդ։

«Լա Քրոնիկ» (հայ) թերթը տպագրել է «Միություն կառուցող Գարեգին Ա» վերնագրով հոդվածը, որում նշվում է, «Գարեգին Ա-ի գործը եղավ իրար մոտեցնել Հայաստանի եւ Սփյուռքի հայությանը, ճամփա բռնա՝ «ընկերային կյանքում գործող ուժ»։ Նա համաձայն էր եկեղեցու եւ պետության բաժանմանը՝ միեւնույն ժամանակ արժեքներով Մայր Եկեղեցու դերը հայ ազգի համար։

Իր ամբողջ կյանքի ընթացքում շարունակեց Էկումենիկ երկխոսությանն իր նմիվածությունը։

ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆՈՒԳՐԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

**ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՐԱՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԿՈՆՍԱԿՆՏԻՆ
ՆՈՍ ՍՏԵՅԱՆՈՊՈՒԼՈՍԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ ցավակցական գիր է հղել Հունաստանի Հանրապետության մայրաքաղաք Աթինում Ստեֆանոպոլսը՝ մշտնջենական Սուրբ Մարգարիտի վանքին:

«Մեծապես ինձ տխրեցրեց հիմա Հայոց Եկեղեցու իմաստուն և վեհաճոհ առաջնորդ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի մահվան լուրը, որին պատիվ ունեցա ճանաչելու վերջերս Հայաստան կատարած այցի ժամանակ: Հույն ժողովրդի և ամենայն իմ կողմից հղում եմ իմ անկեղծ ցավակցությունները Եկեղեցուն և մաքրող հայ ժողովրդին՝ մեծ կորուստի կապակցությամբ»:

**ՄԻՐԱՅԻ
ՀԱՐԱՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՅԵՁ
ԱՆՍՏԱՆԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ հետևյալ ցավակցական գիրն է հղել Միքիայի Հանրապետության մայրաքաղաք Հալեպի Առաքելոսին:

«Խոր վշտով լսեցի Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Նորին Սրբություն Գարեգին Ա-ի վախճանի լուրը:

Լուսահոգին, երբ դեռ Լիբանանի Առաքելական Հայոց Եկեղեցու առաջնորդն էր, սիրով եղբայրության ջատագանի էր և Հայաստանում Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի պաշտոնը ստանձնելու հետո էլ շարունակեց աշխատել համուն եղբայրության: Ես ճանաչում եմ նրան որպես Միքիայի հետ, ամենամոտ լավագույնը կապերի կողմնակցի:

Միքիայի արար ժողովրդի և իմ անունից հղում եմ ամենակեղծ ցավակցությունները՝ հայցելով Աստծուց նրան ընդունել Երկնային Արքայության մեջ՝ արքայի շարքում»:

**ԷԿՈՒՄԵՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆՈՒԳՐԵՐ**

Վրաստանի մայրաքաղաք Թբիլիսիի Եկեղեցու ժողովուրդն և Վրաստանում բարձր եմ գնահատում նրա ծառայությունները՝ որպես քրիստոնեության ակամավոր գործչի, որ մեծ ավանդ է մուծել երկու ժողովուրդների և Վրաստանի ու Հայաստանի Եկեղեցիների միջև եղբայրական կապերի ամրապնդման գործում»:

Հեռագրում ընդգծվում է. «Վրաստանում բարձր եմ գնահատում նրա ծառայությունները՝ որպես քրիստոնեության ակամավոր գործչի, որ մեծ ավանդ է մուծել երկու ժողովուրդների և Վրաստանի ու Հայաստանի Եկեղեցիների միջև եղբայրական կապերի ամրապնդման գործում»:

**ԱՌԵՆՔԻ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆ
ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԻ
ԱՐԵՎԵՐԻՍՏՈՒՆԻ
ՆՈՍ ՍՏԵՅԱՆՈՊՈՒԼՈՍԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

«Խոր վշտով ստացանք Ձեր առաքած գույքը, ցավով ընդունեցինք Նորին Սուրբ Օծուրյուն Մայրազույն պատրիարքի և Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի մահը: Կիսելով Ձեր վիշտը և հղելով մեր Եկեղեցու և ժողովրդի ցավակցությունները՝ աղոթում ենք, որ մեր Տերը հանգիստ պարգևի իր հոգուն ի դաս արդարացի և արժանի հաջորդ շնորհի Ձեր պատվական Եկեղեցուն»:

**ԱՐԵՎԵՐԻՍՏՈՒՆԻ
ԱՐԵՎԵՐԻՍՏՈՒՆԻ
ՆՈՍ ՍՏԵՅԱՆՈՊՈՒԼՈՍԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

«Խորագույն ցավով ստացանք Ամենայն Հայոց կաթողիկոս և Մայրազույն պատրիարք Ն. Ս. Օ. Ս. Ս. Գարեգին Առաջինի մահվան տխուր լուրը: Մենք ճանաչել ենք նրան՝ որպես հավատարմի և աղոթքի մարդու և որպես ազնվագույն ձգտումներով հոգեւոր առաջնորդի: Մենք միասին համագործակցել ենք՝ ի բարօրություն Լիբանանի և մաքրող աշխարհի հավատացյալների:

Ներկայացնելով մեր սրտագին ցավակցությունները մեր եղբայր բոլոր եպիսկոպոսներին, հոգեւորականությանը, աշխարհականներին և աշխարհասփյուռ հայությանը՝ խնդրում ենք Ամենակալ Աստծուն մեծագործ ներշնչել արժանացնել երկրի արքայությանը»:

**ԱՐԵՎԵՐԻՍՏՈՒՆԻ
ԱՐԵՎԵՐԻՍՏՈՒՆԻ
ՆՈՍ ՍՏԵՅԱՆՈՊՈՒԼՈՍԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

«Հանուն Ամերիկայում Ուղղափառ Եկեղեցու միջնաբերդի, հոգեւորականության, վանականության և հավատացյալ ժողովրդի խնդրում եմ ընդունել մեր վշտայի ցավակցությունները և սրտազգաց աղոթքը Նորին Սուրբ Օծուրյուն Մայրազույն պատրիարքի և Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի մահվան ի Տեր ննջելու առիթով: Թող Տեր Աստված հավիտենական հանգիստ պարգևի նրան երանական օրինակներում՝ հավերժացնելով նրա իշխանությունը»:

**ԵԿԵՂԵՑՈՒՆԵՐԻ
ԿՈՆՍԵՐՎԱՆԻ ՎԵՐԱՍՏԱՆԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ Ս. Գարեգին արք. Ներսիսյանի անունով ցավակցական գիր է ուղարկել Եվրոպայի Եկեղեցիների կոնֆերանսի գլխավոր քարտուղար դր. Քեյթ Բլեյնին՝ ընդունելով. «ԵԿ-ն կանոնում է առաջին հերթին իր անկեղծ սրտակցությամբ»:

քյունը հայտնել բոլոր նրանց, ովքեր սգում են: Հանձնին Գարեգին Ա կաթողիկոսի՝ մենք ճանաչեցինք Աստծո անգուցական շնորհով օծված մի անձնավորություն, որն առաջնորդեց Հայ Առաքելական Եկեղեցին բնապետական ռեժիմին հաջորդած վերակառուցման ղեկավարին և մարտահրավերներ նետող ժամանակաշրջանում: Ելնելով իր ժողովրդի, իր Եկեղեցու և Տիրոջ հանդեպ տաժաժա սիրով՝ Նորին Սրբությունը բարձրագույն մակարդակով իրականացրեց կարկառուն և միավորիչ հովվապետական ծառայությունը:

Գարեգին Ա կաթողիկոսի կորուստը կսգա նաեւ Էկումենիկ ընտանիքը, որտեղ Վեհափառ Մայրապետ համաշխարհային ընդհանրության առաջնորդ էր, ինչպես որ նշանակալից դեր էր խաղում ԵԿ-ում: Մենք գնահատում ենք նաեւ նրա հանձնառությունները Եվրոպայում խաղաղության ու հաշտության և քրիստոնեական միասնության խնդիրներին: Էկումենիկ շարժման իր մասնակցությունը մարդկային ու միայն իր մտահորդուն լայնությանը և գիտնականի կերտվածքի խորությունը, այլեւ հանձնակալ բարեկամական կապեր հաստատելու իր ծիրով»:

**ՀԱՄԱԼ ԱՆՆԱՎՈՐԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Գարեգին Ա կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ, կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ Ս. Գարեգին արք. Ներսիսյանի անունով, ցավակցական գիր է ուղարկել Ժողովուրդին:

«Չափազանց ազդված եմ մեր կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի մահվան լուրից: Միանում եմ Ձեր անսահման տխրությանը, որ նաեւ իմ է և մեր ամբողջ համայնքին»:

Նորին Սրբություն կաթողիկոսի պատվերը երկար ժամանակ դրոշմված կմնա մեր բոլորի հիշերում՝ որպես Սուրբ Մարգարիտ:

Թող Աստված ողորմածաբար մեզ տա մի նոր առաջնորդ, որը մեզ կհիշեցնի նրան»:

**ԲՈՒԼԱՐԻՍՏՈՒՆԻ
ՍՈՒՐԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ՍՏԵՅԱՆՈՊՈՒԼՈՍԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ ցավակցական գիր է ուղարկել Բուլղարիայի Սուրբ Միքիայի մայրաքաղաք Մարաշի պատրիարքը՝ ընդունելով.

«Ցավով տեղեկացանք Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու գահակալ Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի վախճանի մասին: Բուլղարական Ուղղափառ Եկեղեցու Միքիայի մեր անունից արտասույտում ենք մեր խորին ցավակցությունը և աղոթում ենք, որ Աստված Իր ծառայի հոգին հանգեցնի արդարացի երկնային հանգրվաններում:

Թող նա հանգչի խաղաղությամբ, եւ թող հավետ ապրի նրա իշխանակը»:

Ցավակցական գրեր են հղել նաեւ Գերմանիայի եպիսկոպոսական Ժողովի մայրաքաղաք Կարլ Լեհման եպիսկոպոսը, Արեւելյան կաթողիկոս Եկեղեցիների մայրաքաղաք Ալիլիե կաթողիկոսը Սիլվեստրին, Հռոմի պապական Արեւելյան ինտիմություն ընդհանուր տեսուչ Հեկտոր Վալը:

**ԱՐԵՎԵՐԻՍՏՈՒՆԻ
ՀԱՄԱՅՆ
ՀԱՐԱՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՅԵՁ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Ն. Ս. Օ. Ս. Ս. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ ցավակցական գիր է ուղարկել Ամերիկայի Հայկական համալսարանի հոգաբարձուների խորհրդի ատենապետ Հրայր Հովհաննյանը՝ ընդունելով.

«Խոր վշտով մենք փոխանցում ենք Ձեզ մեր ցավակցությունները Ն. Ս. Օ. Ս. Ս. Ամենայն Հայոց կաթողիկոս և Մայրազույն պատրիարք Գարեգին Ա-ի մահվան կապակցությամբ»:

Գարեգին Վեհափառ մեծագույն մարդ էր և բացառիկ տաղանդ ունեցող իրականացնելու հոգեւոր վերադարձը, որի կարիքն այսօր հայ ժողովուրդը մեծապես ունի: Գրեթե կես հարյուրամյակ Գարեգին Վեհափառը՝ որպես Հայ Առաքելական Եկեղեցու առաջնորդ, ծառայեց Աստծուն և իր ժողովրդին: Նա հանձն էր առել աշխարհասփյուռ հայության հոգեւոր կյանքի աշխուժացումը, բոլոր տարիքի մարդկանց կրթությունն ու ուսուցումը՝ իր հավատում և միջնորդական շարժմանը և ձգտում կյանքի կոչել համատարած փոխընդունելու գաղափարով իրականացնելու միջոց: Աստվածաբանական և գրականագիտական ապարեզներում ունեցած իր հանձնառությունը և իրատարակությունը նրան դարձրեցին ակնառու կրթական գործիչ: Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետի և Ամերիկայի Հայկական համագումարի փոխնախարարությունները միշտ եղել են մասնագիտական և բարեկամական: Խորապես անակնկալի գալով նրա մահվան կապակցությամբ՝ մենք խոնարհվում ենք նրա հիշատակի և Ամենակալին ու աշխարհասփյուռ հայությանը

մատուցած նրա փառավոր ծառայական ծառայություններին առջեւ: Համայն հայությունը սգում է Նորին Սուրբ Օծուրյան մահը և աղոթում, որ մա հանգչի ի խաղաղությունը:

Հանուն Հոգաբարձուների և տնօրենների խորհուրդների անդամների և ղեկավարության խնդրում եմ մեր խոր ցավակցությունները հայտնել Ամենայն Հայոց կաթողիկոս և Մայրազույն պատրիարք Գարեգին Ա-ի համայն հոտին»:

**ՀԱՅ ԲԱՐԵՎԱՐՏԱՆԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԼՈՒԻՍ - ՄԻՍՈՐ
ՍՏԵՅԱՆՈՊՈՒԼՈՍԻ
ՑԱՎԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԸ**

Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահվան կապակցությամբ հետևյալ ցավակցական գիրն է ուղարկել Հայ բարեգործական ընդհանուր միության մայրաքաղաք Լուիզ-Սիմոն Մանուկյանը:

«Միքիայի ընդհանուր փոխանորդ Գարեգին արք. Ներսիսյան,

Մենք խորապես վշտացանք՝ Ն. Ս. Օ. Ս. Ս. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահվան լուրը լսելով: Հանուն ՀՀ-ԸՄ-ի տնօրենների կենտրոնական հանձնախմբի և մեր աշխարհասփյուռ անդամների՝ ես հղում եմ մեր խորագույն ցավակցությունները Նորին Սուրբ Օծուրյան ընտանիքին և Ս. Էջմիածնի միաբանությանը: Նրանցից ունեցողները երկար կհիշեն Եկեղեցու և աշխարհասփյուռ հայության կյանքում»:

Ցավակցական հեռագրեր են ստացվել նաեւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու Արտաքին հարաբերությունների բաժնի վարիչ Մուրեմ Կիլիմովից, Լեհաստանի Ուղղափառ Եկեղեցու պետ մարտապետ Սավվա Մեդեդից, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի գլխավոր քարտուղար Ջո Հելյից, Ֆրանսիայի եպիսկոպոսների կոնֆերանսի մայրաքաղաք Փարիզի, Լեհաստանի Ուղղափառ Եկեղեցու պետ մարտապետ Սավվա Մեդեդից, Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի գլխավոր քարտուղար Ջո Հելյից, Ֆրանսիայի Բողոքական Եկեղեցիների ֆեդերացիայի մայրաքաղաք Փարիզի, Մեծամոր արքեպիսկոպոսների խորհրդի գործադիր տնօրեն դր. Հարությունյանից, Ռեգենսուրդի Արեւելյան Եկեղեցիների խորհրդի տնօրեն դր. Արթուր Ռատիսկին և Տիեզերական պատրիարքության Ամերիկայի Սույն Օրթոդոքս Եկեղեցու առաջնորդ Միքիային:

ՄԱՍՈՐ ԳԻՐԸ ՄԱՅՐԱՐԵՐԻ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկօրյա թերթ
Դիմումներ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Դիմումներ Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դասիսիարակության և բարոգիտության կենտրոն
Գլխավոր խմբագիր Կարեն Մաթևոսյան
Գրանցման վկայական 624, Դատիչ 69333
Խմբագրության հասցեն Բ. Վարդապետյան, Ս. Գայանեի եկեղեցի, Քրիստոնեական դասիսիարակության և բարոգիտության կենտրոն
Դեռախոս (8+259) 56780
Արտատպություն կատարելիս հղումը «Քրիստոնեայ Հայաստանին»
Դիմումներ Սուրբ Ստեփանոսի վանքում
ՄԱՅՐԱՐԵՐԻ Ս. ԷԶՄԻԱՍՏԻ ՏՊԱՐԱՆ
Ստորագրված է ժողովարարությամբ 05. 07. 1999 թ.
Տպարանակը՝ 3000 Գիրք՝ 50 դրամ
ԽՆԴՐԱԿՈՒՄ ԵՒ ԹԵՐԹԸ ԶՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿԱՆԵՐՈՎ: ԿԱՐԱՎԱՐՈՒՄ ԴՅՈՒՆ ԱՅՆ ՏՈՒՆ ԵՄԵ ՈՐԻՇԻՆ: